

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Krnc

JEZIKOVNO-STILNA IN NAGLASNA PODOBA
OSREDNJE INFORMATIVNE ODDAJE NA RADIU KRKA

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Krnc

Mentorica: izr. prof. dr. Monika Kalin Golob

Somentorica: asist. mag. Tina Verovnik

JEZIKOVNO-STILNA IN NAGLASNA PODOBA
OSREDNJE INFORMATIVNE ODDAJE NA RADIU KRKA

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2008

*Mentorici dr. Moniki Kalin Golob in somentorici mag. Tini Verovnik hvala,
ker sta potrpežljivo čakali na moje pisanje in me natančno in strogo
usmerjali pri nastajanju diplomskega dela.*

*Hvala tudi Živi in Stanetu, ker sta verjela, da »enkrat bo« –
tudi, ko sem sama morda dvomila o tem –
ter Maji in Gorazdu za pomoč in spodbudo pri zadnjih črkah.*

*Hvala sodelavcem na Radiu Krka za sodelovanje,
Sandiju pa za postavljeno »piko na i«.*

očetu in mami, ker nista obupala ...

Jezikovno-stilna in naglasna podoba osrednje informativne oddaje na Radiu Krka

Diplomsko delo z naslovom *Jezikovno-stilna in naglasna podoba osrednje informativne oddaje na Radiu Krka* je študija primera. V analizo je zajetih 274 besedil, ki so med 11. oktobrom in 30. novembrom 2005 sestavljala osrednjo informativno oddajo *106,6 novice* na vodili komercialni radijski postaji na jugovzhodu Slovenije – Radiu Krka. Za ta besedila v uredništvu uporabljajo besedo *novice*, žanrsko pa gre za vesti. Pri jezikovno-stilni analizi se ukvarjam z izborom jezikovnih sredstev in njihovim sestavljanjem v večje celote, zanima me tudi kršenje jezikovne norme. Naslovi imajo – ker so vsi prebrani na začetku oddaje – vlogo prednaslovov, ki pritegnejo ali odvrnejo od poslušanja. Pri analizi naglasne podobe prebranih besedil pa je poudarek na mestu naglasa in kakovosti vokalov. Ugotavljam, da je poznavanje naglasnih mest in ustrezna kakovost vokalov pri posameznem bralcu bolj kot od njegovega formalnega odvisna od neformalnega izobraževanja oziroma samousposabljanja. Čeprav je Radio Krka komercialni radio, v osrednji informativni oddaji skrbi za usklajenost s slovensko jezikovno normo. Oddajo *106,6 novice* sestavlja osem do deset besedil; pri večini gre za vestiški pravzorec, ki dogodek časo-prostorsko umesti, v uredništvu pa mu pravijo *napovednik*, sledi mu tonska izjava enega od akterjev dogodka, o katerem poročajo.

Ključne besede: radijsko novinarstvo, jezikovno-stilna analiza, naglaševanje, Radio Krka.

Linguistic-stylistic analysis and accents in the main informative programme on the Radio Krka

The thesis titled *Jezikovno-stilna in naglasna podoba osrednje informativne oddaje na Radiu Krka* is a case study. The analysis consists of 274 texts which have been a part of the main informative programme *106,6 novice* on the leading commercial radio station in the southeast Slovenia – Radio Krka, from 11th October to 30th November 2005. The editorial board uses the term *novice* (news) in order to denote these texts, however, from a genre viewpoint they are *vesti* (feature news). In the linguistic-stylistic analysis I focus on the selection of linguistic means and their compounding into larger units as well as on the breach of linguistic norms. The titles play the role of the pretitles since they are all read at the beginning of the programme. They either attract or avert the listener. In the accent analysis of the texts read, the emphasis is on the placement of accents and the quality of vocals. I have established that the understanding of how to place an accent and achieve appropriate vocal quality depends more on the informal education or self-training of an individual reader than on their formal education. Although Radio Krka is a commercial radio it nevertheless pays attention to the coordination with the Slovenian linguistic norm in its main informative programme. *106,6 novice* consists of eight to ten texts; most of them are based on the feature news primary pattern, which provides a time-space placement of the event. The editorial board calls it *napovednik* (introduction), which is then followed by a tone statement of one of the persons involved in the event reported.

Key words: radio journalism, linguistic-stylistic analysis, accent placement, Radio Krka.

KAZALO VSEBINE

1.	UVOD	8
2.	RADIO KRKA – V ŽIVO O LOKALNIH DOGODKIH.....	10
2.1	RADIO KRKA	11
2.2	INFORMATIVNE ODDAJE – 106,6 NOVICE NA RADIU KRKA	15
2.2.1	Žanrska umestitev »novic« na Radiu Krka.....	16
2.2.2	Osrednja informativna oddaja <i>106,6 novice</i> na Radiu Krka.....	19
3.	O JEZIKOVNI IN GOVORNI KULTURI.....	21
3.1	JEZIKOVNA KULTURA	21
3.1.1	Funkcijski vidik in kriterij primernosti.....	22
3.2	JEZIKOVNA NORMA	23
3.3	GOVORNA KULTURA	25
3.4	STIL.....	28
4.	ODSTOPANJA OD JEZIKOVNE NORME	29
4.1	PISNO BESEDILO – IZHODIŠČE ZA BRANJE.....	29
4.1.1	Postavljanje vejic.....	30
4.2	NAGLASNA PODOBA PREBRANEGA BESEDILA.....	33
4.2.1	Analiza naglaševanja pri bralcu A.....	35
4.2.2	Analiza naglaševanja pri bralcu B.....	37
4.2.3	Analiza naglaševanja pri bralcu C.....	38
4.2.4	Analiza naglaševanja pri bralcu Č.....	39
4.2.5	Analiza naglaševanja pri bralcu D.....	41
4.2.6	Analiza naglaševanja pri bralcu E.....	41
4.2.7	Analiza naglaševanja pri bralcu F.....	43
4.2.8	Ugotovitve analize.....	44
5.	STILNA ANALIZA.....	48
5.1	VESTIŠKI PRAVZOREC.....	48
5.2	AVTOMATIZMI V VESTEH NA RADIU KRKA.....	53
5.2.1	Analiza začetkov vesti.....	54
5.2.2	Kako ubesediti (ne)zanesljivost dogodka?.....	55
5.2.3	Napoved avtorja tonske izjave.....	57
a)	(več) + funkcija + nosilec funkcije.....	58
b)	(več) o + tema + funkcija + nosilec funkcije.....	58

c) (funkcija) + nosilec funkcije + glagol rekanja.....	59
č) (funkcija) + nosilec funkcije + povzetek (za Radio Krka) + glagol rekanja	59
5.3 NASLOVI V OSREDNJI ODDAJI 106,6 NOVICE	60
5.3.1 Funkcije naslovov	60
5.3.2 Interpunkcijski naslovi	62
6. ZAKLJUČEK	64
7. VIRI IN LITERATURA	66
7.1 VIRI.....	66
7.2 INTERNETNI VIRI	66
7.3 LITERATURA	66
8. PRILOGE.....	68

1. UVOD

Diplomsko delo *Jezikovno-stilna in naglasna podoba osrednje informativne oddaje na Radiu Krka* je študija primera. Raziskovanje je zastavljeno ekstenzivno, saj proučujem več različnih stvari: zanima me izbor jezikovnih sredstev, njihovo sestavljanje v večje celote in naglasna podoba prebranih besedil. Pri vsaki od teh stvari pa me zanimajo le izbrani podatki o spremenljivkah in odnosih med njimi.

Vzorec za analizo so osrednje informativne oddaje z naslovom *106,6 novice*, ki so bile na sporedu vsak delavnik ob 15.15 med 11. oktobrom in 30. novembrom 2005. Omenjeno obdobje slabih dveh mesecev sem izbrala, ker sem takrat aktivno začela sodelovati pri oblikovanju programa na Radiu Krka – kot novinarka in voditeljica. Ugotovitve tovrstne analize bi tako lahko predstavljale dobro izhodišče za moje nadaljnje delo, pa tudi za delo sodelavcev.

Radio Krka je lokalni komercialni radio, ki skrbi za jezikovno-stilno in izgovorno ustreznost osrednje informativne oddaje. Skladnost z normo pa je seveda odvisna od kompetenc oziroma od formalne in neformalne izobrazbe posameznega tvorca in bralca novinarskih besedil.

Moja **prva hipoteza** je, da v uredništvu Radia Krka pri pisanju besedil za osrednjo informativno oddajo skrbijo za usklajenost s slovensko jezikovno normo, pri tem pa lahko predvidevamo, da gre za ustaljen vzorec napisanega besedila.

Druga hipoteza pa je, da je poznavanje naglasnih mest in ustrezna kvaliteta vokalov pri posameznem bralcu bolj kot od njegovega formalnega, odvisna od neformalnega izobraževanja, samousposabljanja.

S pomočjo opisne metode bom v drugem poglavju opredelila nekaj značilnosti radia kot medija in predstavila Radio Krka ter sestavo in žanrsko umestitev osrednje informativne oddaje, v tretjem pa predstavila pojme jezikovna kultura, jezikovna norma, govorna kultura in stil. Gre za pojme, ki so bili izhodišče mojega ukvarjanja z izbranim problemom.

V četrtem poglavju bom predstavila odstopanja od jezikovne norme – tako na jezikovnem kot naglasnem področju. Metoda interpretacije zbranih virov bo jezikovna analiza, pri pisnih virih pa bom upoštevala tudi primerjalno metodo, s pomočjo katere bom lahko potrdila ali zavrnila drugo hipotezo. Podatke o bralcih novic na Radiu Krka sem pridobila med osebnim pogovorom z vsakim od njih.

Pri analizi bom uporabila sintetično-analitično metodo. V analizo je zajetih 274 besedil, ki so bila prebrana v osrednjih informativnih oddajah na Radiu Krka med 11. oktobrom in 30. novembrom leta 2005. Najprej bom naredila jezikovno analizo zbranih zapisanih besedil, saj so le jezikovno in stilno ustrezno oblikovana besedila dobra osnova za nadaljnje podajanje informacij, torej za branje. Med drugim bom opazovala zapolnjevanje vestiškega pravzorca, postavljene vejice in avtomatizirano napoved govorca tonske izjave.

V jezikovno analizo pa bom vključila tudi izgovorno podobo osrednje informativne oddaje, kjer se bom osredotočila le na naglaševanje, saj menim, da je napačno naglaševanje za povprečnega poslušalca (poleg zatikanja pri branju) najbolj slišna in moteča napaka, kar bom ugotavljala z anketo o poslušanju radia.

Pri analizi zapisanih besedil ne bom upoštevala posameznih avtorjev, saj želim z diplomskim delom pokazati, da lahko govorimo o nekem splošnem vzorcu vesti, ki nastaja v uredništvu Radia Krka. Pri analizi izgovora pa bom upoštevala vse bralce, ki so v obeh izbranih mesecih v osrednji informativni oddaji novice brali vsaj petkrat, njihova formalna in neformalna izobrazba pa mi bo služila kot pomoč pri ugotavljanju, ali in zakaj prihaja do napak pri naglaševanju nekaterih besed in posameznih oblikoslovnih kategorij, na primer pri preteklem deležniku, pri deležniku na –n in podobno.

Peto poglavje bo stilna analiza vesti na Radiu Krka. Pomagala si bom s statistično in jezikovno metodo, da bom lahko povzela glavne stilne značilnosti obravnavanih besedil.

V zaključku bom predstavila svoje ugotovitve.

2. RADIO KRKA – V ŽIVO O LOKALNIH DOGODKIH

Andrew Crisell (1994: 3–16) trdi, da je radio slepi oziroma nevizualni medij, ki ga sestavljata zvok in tišina. Pri tem prejemnik informacije (bolje bi bilo prejemniki informacije, saj poslušalec ni nikoli samo eden – op. a.) ne vidi oddajnika, zato je toliko bolj pomembno opremljanje dogodka s primernimi glasovi. Pri radijskem sporočanju gre za enosmerno sporočanje – takojšnja povratna informacija več tisoč poslušalcev namreč ni mogoča – pri katerem je zelo pomembno to, da pošiljatelj in prejemnik sporočila izhajata iz istega okolja in imata podobne izkušnje. Pomemben je torej kontekst.

Crisslu nasprotuje Pirčeva (2005: 16–17), ko pravi, da radio ni slep in da je njegova pomanjkljivost v resnici njegova prednost, saj je le tak, kakršen je, lahko nenehno navzoč in ne zahteva popolne predanosti. Pojasnjuje, da besedo *slep* prepogosto povezujemo z boleznijo, kar ni dobro, hkrati pa poudarja, da si slike pogosto lahko ustvarimo v domišljiji celo bolje, kot bi nam jih ponudila televizija in časopis.

Crisell (1994) še poudarja, da je poslušanje radia samotarska dejavnost, da voditelj naslavlja posameznika, ki lahko radio posluša tudi v samoti in zasebnosti, zato se med radijskim govorcem in poslušalcem stke intimna vez.

Radio je poseben tudi zato, ker radijski voditelji delujejo bolj sproščeno, ker niso obremenjeni s svojo zunanostjo, ker se bolj ukvarjajo z vsebino kot s formo (Pirc 2005: 18). Pogosto pa je radio le vzporedni, sekundarni medij oziroma ga uporabljamo za zvočno kuliso. Informacije je treba zato podati jasno in preprosto, sporočila je treba poenostaviti, povedati bistvo, ponavljati in napovedovati (Pirc, prav tam).

Kar je pri radiu kot mediju zagotovo prednost, je njegova hitrost – neko informacijo lahko objavi prvi, natančno, zanesljivo, celovito in kontinuirano. Današnja tehnika namreč omogoča takojšnje oddajanje v živo – bodisi da gre za informativni bodisi za zabavni program. Crissel (1994: 15) še meni, da je to, kar se dogaja v soseščini, pogosto bolj pomembno za poslušalca in zavedanje tega je ključ do uspeha lokalnega radia.

Če je za radio kot javni servis značilen zlasti informativni program, pa zasebni oziroma komercialni radio dopušča svobodno oblikovan program, ki omogoča takojšnji »vstop« trenutnih dogajanj in informacij. Komercialne radijske postaje se v celoti financirajo iz lastnih sredstev in so ustanovljene predvsem zato, da bi lastniki s prodajanjem radijskega

časa oglaševalcem pridobili čim večji dobiček. Cilj je čim večja poslušnost in izpostavljenost poslušalcev oglasom (Pirc 2003: 32–33).

Za Radio Krka je tako kot za ostale komercialne radijske postaje značilen bolj sproščen program: pogoste so glasbene želje in servisne informacije – razmere na cestah, vremenska napoved, oglasi. Govorni del programa sestavljajo zanimivosti iz sveta glasbe, filma, športa, včasih tudi politike, veliko pozornost pa namenjajo tudi informativnim oddajam, v katerih poslušalci dobijo informacije o dogajanju v lokalnem in širšem okolju.

2.1 RADIO KRKA

Radio Krka je na frekvenci 106,6 MHz začel oddajati 1. junija 1994. 24-urni program zaznamujeta predvsem glasba in informacije o aktualnih, predvsem lokalnih dogodkih.

Slika 2.1.1: Območje, ki ga s svojim signalom pokriva Radio Krka.

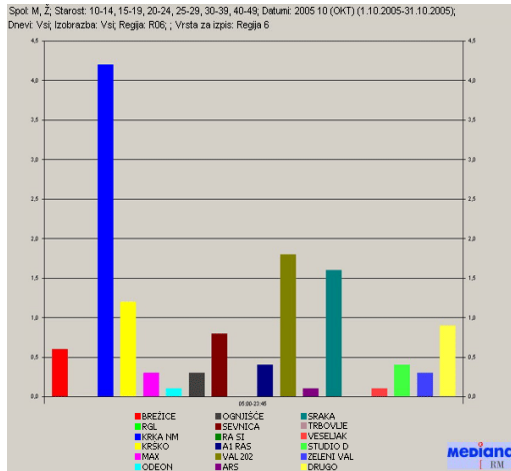

Vir: internet 1.

V Sloveniji je bilo po podatkih Sveta za radiofuzijo 19. aprila 2007 84 radijskih programov (internetni vir 4), Radio Krka pa je bil tako v analiziranih kot v vseh naslednjih mesecih ena najbolj poslušanih radijskih postaj v Sloveniji, na območju karakteristične skupine 07 pa je vodilna radijska postaja, ki jo poslušajo vse starostne skupine.

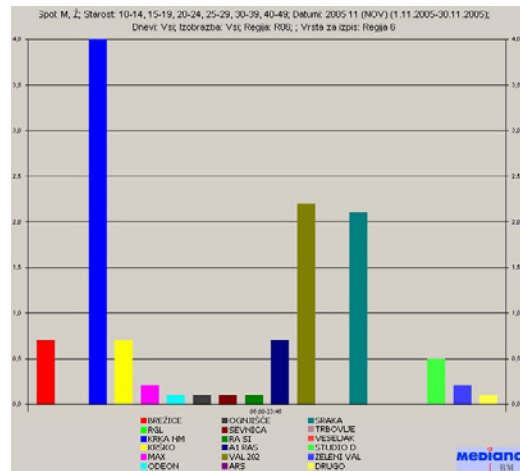
Analizirala bom osrednje informativne oddaje na Radiu Krka, ki so bile predvajane oktobra in novembra leta 2005. Za ta dva meseca sem se odločila, ker sem takrat začela aktivno soustvarjati program na omenjenem radiu in ker sem prepričana, da so izsledki te analize lahko dobro izhodišče za moje nadaljnje delo.

Graf 2.1.1: Poslušnost Radia Krka na območju 07 oktobra 2005.

Vir: internet 2.

Graf 2.1.2: Poslušnost Radia Krka na območju 07 novembra 2005.

Vir: internet 3.

Iz obeh grafov sledi, da je bil Radio Krka (najvišji, modri stolpec predstavlja poslušnost Radia Krka) v obeh mesecih, ki sem jih izbrala za analizo osrednje informativne oddaje *106,6 novice*, daleč najbolj poslušan radio na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju.

Univerzalnega modela za dober radijski program ni, lahko pa za vsak program najdemo dober model. Radijski program na določeni frekvenci najpogosteje sestavljata glasba in govor, določen pa je s programskim načrtom in radijsko shemo. Ločimo odprto in zaprto radijsko shemo: odprta pomeni svobodno oblikovan radijski program, zaprta pa, da je v programu vse do sekunde natančno načrtovano že vnaprej. Radijska shema predvideva tudi, ali bo program zgrajen z živimi, neposrednimi elementi ali bo posnet. Na podlagi tega ločimo tudi žive in posnete radijske programe ter kombinacijo obeh (Pirc 2003).

Program Radia Krka lahko torej označimo za odprt radijski program, ki vključuje predvsem žive radijske elemente, ob delavnikih pa je razdeljen na pet terminov, v katerih imajo pomembno vlogo informativne oddaje:

- **jutranji program, 5.00–8.00:** informativne oddaje so na sporedu šestkrat, in sicer ob 5.15, 5.45, 6.15, 6.45, 7.15 in 7.45;
- **dopoldanski program, 8.00–15.00:** informativne oddaje so bile v obravnavanih mesecih predvajane ob 10.15, 12.15 in 14.15, glasbene želje po telefonu med 10.30 in 11.30, po elektronski pošti pa med 14.30 in 15.00;

- **popoldanski program, 15.00–20.00:** informativne oddaje so na sporedu ob 15.15, 17.15 in 19.15, glasbene želje po telefonu pa med 17.30 in 18.30. Informativna oddaja, s katero se začne popoldanski program, je osrednja informativna oddaja na Radiu Krka, v kateri se pripravi pregled dnevnega dogajanja, s poudarkom na dogodkih z jugovzhodne Slovenije. Poročila, ki jih izmenično bereta dopoldanski in popoldanski voditelj programa, so bila izhodišče analize v diplomskem delu;
- **večerni program, 20.00–24.00:** informativni oddaji sta samo ob 21.15 in 23.15;
- **nočni program, 00.00–5.00:** nočne informativne oddaje se posnamejo v večernem terminu, na sporedu pa so ob 00.15, 2.15 in 4.15.

Programska shema je nekoliko drugačna konec tedna in med prazniki, saj so takrat le trije termini, pa tudi informativne oddaje so razporejene drugače. Osrednja informativna oddaja, ki je predmet diplomskega dela, je na sporedu zgolj ob delavnikih ob 15.15.

Razvoj programskih shem sovпада z razvojem radia kot informativnega medija. Razporeditev vsebin posameznih oddaj, ki bi narekemale programsko radijsko shemo, so določale potrebe in zahteve družbene sredine, v kateri se je radio kot informativni medij razvijal. To je postopoma oblikovalo zakonitosti, ki so pri gradnji shematičnih podob programov odigravale skorajda odločilno vlogo. Programska shema je tudi informacija o gradnji, strukturi radijskega program, ki nam pomaga, kateri del programa bomo poslušali (Krišelj v Feltrin 2003: 17).

Namen orisa programske sheme Radia Krka je bil pokazati, da so bile informativne oddaje v obeh izbranih mesecih pomemben del programa tega sicer komercialnega dolenskega radia in da je zato analiza osrednje informativne oddaje, v kateri predstavijo predvsem lokalne dogodke, lahko dober kazalnik načina ustvarjanja in branja vseh ostalih *Novic*, kakor svojim informativnim oddajam pravijo v uredništvu.

Vir za oblikovanje informativnih oddaj na Radiu Krka so predvsem agencijske vesti (www.sta.si), spletni multimedijски portali (www.rtv slo.si, www.24ur.com, www.index.hr, www.cnn.com ...) in pa lastni viri – sporočila za javnost in vabila, ki pridejo na radio po elektronski in navadni pošti.

2.2 INFORMATIVNE ODDAJE – 106,6 NOVICE NA RADIU KRKA

Koširjeva (1988) razlikuje med vestjo in novico oziroma novostjo. Kot pojasnjuje (1988: 69), »vest informira pretežno o preteklih dogodkih, ki so predvidljivi ali niso nepredvidljivi, ki so sami po sebi razumljivi, ki so po obsegu ožji, saj štejejo relativno malo prvin, in so majhni ali manjši dogodki po velikosti.« Nasprotno pa je novost ali novica »za naslovnika prav vse, česar ne pozna, o čemer še ni bil obveščen ali še ni bil obveščen na tak način« (prav tam). Dodaja, da je novost ali novica tudi »drugačna interpretacija dogodka«.

Na Radiu Krka so svoje informativne oddaje naslovili s *106,6 novice* in posledično je tudi zato *novica* vsako posamezno zapisano besedilo, ki sestavlja informativno oddajo. Kot pojasnjuje urednica Renata Mikec, sprva niso »imeli tonskih prispevkov, ampak le obsežnejši pregled pomembnejših novic, tako da so ostale novice in ne na primer poročila«.¹

Boyd (v Drnovšek 2002: 29) v okviru informativnih vsebin ločuje od dveminutnih do 24-urnih programskih oblik. Pojasnjuje, da so **poročila** na sporedu vsak dan ob predvidenem času in da so dolga od treh do petih minut, najpogosteje so sestavljena iz vesti, na sporedu pa so večkrat na dan ob točno določeni uri. Poudarek je na dogodkih, ki so se pravkar zgodili.

Dnevnoinformativne oddaje pa so po njegovi klasifikaciji 20- do 60-minutne oddaje, v katere uredništva uvrstijo najpomembnejše dogodke dneva. Sestavljene so iz različnih novinarskih žanrov, na sporedu so vsak dan ob istem času in so zaščitni znak radijske postaje.

Pirčeva (2003) ločuje tri vrste poročil oziroma informativnih oddaj:

- kratke informativne oddaje (od dveh do petih minut),
- srednje informativne oddaje (od petih do 15 minut) in
- daljše informativne oddaje (nad 15 minut).

Po Boydovi klasifikaciji informativne oddaje na Radiu Krka uvrščamo med poročila, osrednjo informativno oddajo pa težko umestimo kamorkoli, medtem ko po klasifikaciji Pirčeve spada med srednje informativne oddaje. Oddaje *106,6 novice* na Radiu Krka sicer sestavljajo kratke vesti, del osrednje informativne oddaje ob 15.15 pa so tudi razširjene vesti.

¹ Odgovor na elektronsko postavljeno vprašanje odgovorni urednici Radia Krka Renati Mikec, 12. april 2007.

2.2.1 Žanrska umestitev »novic« na Radiu Krka

Marko (v Košir 1988: 24) ugotavlja, da je »teorija žanrov najspornejši del teorije novinarstva in v njej se ponujajo diametralno nasprotni pogledi« in nadaljuje: »Neizpodbiten pogoj za smiselno diskusijo o problematiki vrst je premagovanje pojmovne anarhije. /.../ To predvsem pomeni, da posameznih terminov ne smemo uporabljati v različnih kontekstih različno in da se ne smejo medsebojno križati« (prav tam). Zato najprej opredelimo razmerje žanr – vrsta – zvrst, in sicer po Koširjevi (1988: 24–26): žanr je stalna oblika novinarskega sporočanja, za katero so značilne določene posebnosti, združujejo se v vrste, te pa naprej v zvrsti.

Koširjeva (1988: 19) navaja, da je časopisno novinarsko besedilo enopomenska pisna jezikovna in grafična celota v množičnokomunikacijskem dejanju, katere funkcija je ažurno sporočanje o aktualnih dogodkih tako z določitvijo časa in nosilca(cev) dogajanja, ki morajo pripadati skupnemu referencialnemu univerzumu sporočevalca in naslovnika. Vse, kar Koširjeva pripisuje časopisnemu novinarskemu besedilu, velja tudi za besedilo, ki je podlaga za branje v radijskih informativnih oddajah: nujna so ažurnost, časo-prostorska umestitev dogodka, sporočanje o nosilcu(ih) dogajanja in skupni referencialni univerzum sporočevalca in naslovnika. Za vsako novinarsko sporočilo ne glede na vrsto in žanr so namreč – kot ugotavlja tudi Koširjeva (1988: 32) – značilne novost, aktualnost, resničnost in zanimivost.

So pa pri tem, kateri žanr bo pisec novinarskega besedila izbral – s tem se strinja tudi Koširjeva (1988: 42) – pomembna naslovnikova pričakovanja.

Beaugrande in Dressler (1992: 128) pa trdita, da je pri oblikovanju besedil pomembna medbesedilnost, ki označuje odvisnost tvorjenja oziroma sprejemanja danega besedila od seznanjenosti udeležencev v komunikaciji z drugimi besedili. Trdita, da je pomembno posredovanje med sedaj in v preteklosti uporabljenim besedilom – večji je časovni odmik, večje mora biti posredovanje. Pri oblikovanju besedil so nam zato v pomoč tako imenovani tipi besedil oziroma besedilne zvrsti. Novinarsko bi temu rekli žanri.

Žanri se združujejo v vrste, in sicer v novinarstvu govorimo o vestičarski, poročevalski, reportažni, pogovorni, komentatorski, člankarski in portretni vrsti (Košir 1988: 67–88).

Če vestičarsko vrsto razdelimo na žanre, dobimo: kratko vest, razširjeno vest, vest v nadaljevanju in naznanilo. Koširjeva (1988: 71–73) posamezne vrste opredeljuje: temeljna je kratka vest, ki je najkrajša in odgovarja le na vprašanja, KJE je bil dogodek, KDAJ se je zgodil, KAJ se je zgodilo in KDO so bili nosilci dogajanja ter zapisuje vir informacij. Razširjena vest odgovarja še na nekatera druga vprašanja poleg osnovnih štirih, pojasni vzroke dogodka ali nakazuje njegove posledice. Za vest v nadaljevanju pa Koširjeva (1988: 73) izrecno poudarja, da je nesamozadostna, saj praviloma obvešča o velikem dogodku, z več prvini, ki jih ne more podati naenkrat. Pojavlja se zaradi ažurnosti poročanja, posebej pogosta pa je na radiu. Naznanilo obvešča o bodočih dogodkih, zato je čas prihodnjik, deluje pa hkrati kot obvestilo in kot vabilo.

Predmet vesti je po Koširjevi (1988: 67) največkrat dogodek, ki se je že zgodil, sledijo pa naznanila o bodočih dogodkih. Glede na to, da je osrednja informativna oddaja na Radiu Krka na sporedu ob 15.15, je tudi tu predmet najpogosteje dopoldanski dogodek, redko pa napoved popoldanskega ali večernega, ki je ponavadi s področja kulture. Za *napovednike* – tako imenujejo vesti, ki s podatki pravzaprav zapolnjujejo vestiški pravzorec – v uredništvu uporabljajo predvsem kratko vest, ki jo razširijo s tonsko izjavo v dogajanje vpletenega akterja, tako da lahko pravzaprav govorimo o razširjeni vesti. Direktor Aleksander Pirš pravi: »Pri pisanju napovednika se držimo nepisanega pravila, in sicer, KJE se je zgodilo, KDAJ se je zgodilo, KAJ se je zgodilo, KDO je bil organizator. V tonski novici mora biti odgovor na konkretno vprašanje, dolg največ 40 sekund, ali pa kratek povzetek dogajanja, sklepov ...«²

Pet zgledov besedil in dve transkribirani tonski izjavi, ki sestavljajo osrednjo informativno oddajo:

(1) Naslov: **Davčna konferenca na Otočcu**³

Vest:

Danes dopoldne je Slovenski inštitut za revizijo na Otočcu odprl šesto dvodnevno konferenco, ki je namenjena predstavitvi in obravnavi perečih davčnih vprašanj ter podajanju izhodišč, v katero smer bi Slovenija morala spreminjati svoj davčni sistem. Več predsednica sekcije davčnih svetovalcev na inštitutu, Saša Jerman: + izjava (RK, 13. 10. 2005)

² Odgovor na elektronsko postavljeno vprašanje direktorju Radia Krka Aleksandru Piršu, 12. april 2007.

³ Naslovi so prebrani kot prednaslovi na začetku oddaje in ne skupaj z vestjo; več o tem v poglavju 5.3

(2) Naslov: Vaja paznikov na Lanšprežu pri Trebnjem

Vest:

Danes so na Lanšprežu pri Trebnjem potekale vaje paznikov zavodov za prestajanje kazni. O namenu tovrstnega srečanja podsekretar v upravi za izvrševanje kazenskih sankcij, pristojen za področje varnosti, Božidar Peteh ... + izjava

Vajo si je ogledal tudi pravosodni minister Lovro Šturm, ki je za Radio Krka povedal ... + izjava

(RK, 21. 10. 2005)

(3) Naslov: Kako so se v ribniški dolini oblačili pred sto leti?

Vest:

V Miklovi hiši v Ribnici bodo ob 19-ih uradno predstavili projekt o načinu oblačenja v Ribniški dolini pred sto leti z naslovom »Od štruceke ruete do firtaha«. Projekt je plod 10-letnega dela avtorice Alenke Pakiž in njenega moža. Tamkajšnji prebivalci so jima pojasnili, da so se nekdanje ljudske posebnosti v blagu in kroju pod vplivom meščanstva izgubile. Kljub temu pa sta zbrala okoli 500 družinskih fotografij in 100 kosov oblačil s preteklosti. Pakiževa še dodaja: + izjava

(RK, 28. 10. 2005)

(4) Naslov: Z akcijo 'Očka, aktiviraj se' do aktivnejše vloge očetov

Vest:

Urad za enake možnosti je danes predstavil medijsko kampanjo za spodbujanje očetov h koriščenju očetovskega dopusta ter dopusta za nego in varstvo otroka pod naslovom 'Očka, aktiviraj se'. Direktorica urada za enake možnosti, Tanja Salecel, med drugim poudarja, da otroci, ki imajo aktivne očete, manj pogosto opustijo šolanje, postanejo najstniški starši ali zlorabljajo alkohol in droge. Tanja Salecel dodaja: + izjava

»V SLO kljub velikemu deležu zaposlenosti žensk, ta delitev dela v družini še vedno ostaja na plečih žensk, je izrazito neenakomerna, čeprav je opazen trend v smeri večjega prevzemanja teh nalog s strani moških. Vendar pa so te spremembe počasnejše kot bi si želeli in zato smo se na Uradu za enake možnosti odločili za ta projekt, s katerim želimo spodbuditi pozitivno podobo aktivnega očetovstva in odpravljati stereotipe ter kulturne ovire, ki definirajo vloge žensk in moških v družbenem življenju in v širši družbi.«

(RK, 2. 11. 2005)

(5) Naslov: Pripravite jeklenega konjička za zimo

Vest:

V skladu z Zakonom o varnosti cestnega prometa morajo biti motorna vozila od jutri do 15. marca naslednjega leta in v zimskih razmerah opremljena s predpisano zimsko opremo. Vodja oddelka za cestni promet pri Policijski upravi Ljubljana Bojan Breitenberger: + izjava

»Zimska oprema vozil do vključno 3500 dovoljene mase – to so v glavnem imamo v mislih vsa osebna vozila in pa nekatera lažja tovorna vozila – pomeni na vseh pnevmatikah oziroma na vseh oseh zimske pnevmatike, pnevmatike M+S ali letne pnevmatike na vseh kolesih in v priboru ustrezne verige.

Potrebno je povedati, da mora biti globina profila najmanj tri milimetre, le tako pnevmatiko – najsi bo letna ali zimska – lahko smatramo za zimsko opremo.«

Seveda bodo policisti izvajali nadzor o spoštovanju omenjene določbe in zoper kršitelje ustrezno ukrepali. Breitenberger dodaja: + izjava

»Predpisana globa za voznika znaša 30 tisoč tolarjev, v kolikor pa bi v zimskih razmerah, se pravi, ko je na vozišču sneg, to povzročilo zastoje oziroma ovire v prometu, pa je globa višja in znaša sto tisoč tolarjev.« (RK, 14. 11. 2005)

Zgornji zgledi so sestavljeni iz naslova, vesti, ki odgovarja na štiri temeljna vprašanja, oziroma vestiškega pravzorca in tonske izjave enega od vpletenih akterjev. Od skupno 274 analiziranih besedil jih ima takšno obliko 196 oziroma 71,5 odstotka. Ostala besedila – gre za novice o dogodkih iz tujine, redko iz črne kronike ali političnega dogajanja v Sloveniji – so vesti, ki niso razširjene z izjavo, ampak odgovarjajo le na temeljna vprašanja, o katerih govorita Koširjeva in Pirš.

Osrednjo informativno oddajo *106,6 novice* na obravnavani radijski postaji tako sestavljajo pravzaprav razširjene vesti, pa čeprav tako kot običajno poročilo vključujejo povzetke ali citate nosilcev dogajanja (Košir 1988: 77). Prednost radijskega novinarstva je, da lahko radijski novinar citate posname in jih vključi v tonski obliki, kar je v osrednji informativni oddaji na Radiu Krka povsem običajno.

2.2.2 Osrednja informativna oddaja *106,6 novice* na Radiu Krka

Najbolj izrazita značilnost radia, ki ga razlikuje tako od tiskanih medijev kot tudi od televizije, je ažurnost. Zaradi narave radijskega dela, ki vključuje tudi program v živo, je najnovejše novice možno najhitreje posredovati zelo široki množici poslušalcev, za kar se najpogosteje uporablja kar vestičarska vrsta. Ker je oddaja *106,6 novice* na sporedu večkrat, so v njej vedno znova predstavljeni aktualni dogodki. V osrednji informativni oddaji pa gre za pregled dnevnih dogodkov, pri čemer je poudarek na lokalnih dogodkih, torej na dogodkih iz jugovzhodne Slovenije. Pirš pojasnjuje: »V novicah ob 15.15 vedno objavimo le regijske dogodke, razen takrat, kadar se tudi na državni ravni ali po svetu zgodi kaj posebnega, aktualnega. Vedno pa skušamo dobiti sogovornike.«⁴

⁴ Odgovor na elektronsko postavljeno vprašanje direktorju Radia Krka Aleksandru Piršu, 12. april 2007.

Radio Krka daje velik poudarek dogodkom na območju, ki ga pokriva s svojim signalom. Poseben pomen imajo servisne informacije, razmere na cestah – poslušalci so lahko hitro obveščeni o morebitnih zastojih, prometnih nesrečah in celo policijskih kontrolah hitrosti. Osrednjo informativno oddajo ob 15.15 sestavljajo predvsem vesti, ki poročajo o dogodkih iz Bele krajine, Dolenjske in Posavja. V uredništvu napišejo tako imenovani napovednik – kot je pokazala analiza, govorimo o vestiškem pravzorcu – ki mu pogosto dodajo še tonski posnetek oziroma izjavo enega od pomembnejših akterjev pri dogodku, o katerem poročajo.

Osrednja informativna oddaja se je v obeh izbranih mesecih začejala z navedbo ure, ki ji je sledil pregled naslovov pripravljenih vesti. Nato pa sta dopoldanski in popoldanski voditelj programa izmenično prebrala vnaprej pripravljena besedila, ki jih je pripravil dopoldanski novinar, ki ni vsak dan isti. Približno na polovici oddaje je bila ponavadi umeščena tako imenovana zanimivost, pred katero je voditelj nagovoril poslušalce s *Poslušate*, nato pa sta sledila avizo *Radio Krka* in navedba ure.

Osrednja informativna oddaja se je v analiziranih mesecih zaključila s pregledom temperatur po državi in napovedjo vremena, v drugi polovici novembra pa so pred vremenom v uredništvu uvedli še rubriko Razmere na cestah. Rubriki Vreme in Razmere na cestah nista bili predmet moje analize, ker ne gre za vnaprej pripravljena besedila, pač pa za servisne informacije, ki jih je voditelj sproti prebral s spletnih strani (vreme in podatke o temperaturi z www.arso.gov.si in razmere na cestah z www.amzs.si).

Predmet analize so bili tako zgolj tako imenovani napovedniki – besedila, ki odgovarjajo predvsem na vprašanja kdo, kaj, kje in kdaj, sledi pa jim tonska izjava enega od akterjev, ki dopolnjuje povedano. Ti napovedniki so pravzaprav vestiški pravzorci, saj gre v njih za časoprostorsko umestitev dogodka, ki je lahko že vest. Za napoved govorcev se uporabljajo različni načini, ki sem jim posvetila posebno pozornost in ugotovila, da lahko pri tem govorimo o avtomatizmih. S samimi tonskimi izjavami pa se nisem ukvarjala, saj so njihovi avtorji akterji dogodkov, o katerih na radiu poročajo, ne pa tudi avtorji napovednikov oziroma vesti.

3. O JEZIKOVNI IN GOVORNI KULTURI

Teoretičnim izhodiščem o jezikovni in govorni kulturi posvečam posebno pozornost, saj so bili ti podlaga za raziskovanje.

Novinarji so – kot ugotavlja Urbančič (1987: 11) – eni od najpogostejših uporabnikov in tudi ustvarjalcev knjižnega jezika. Prav zato je nujno, da se zavedajo svojega vpliva in tega, da je skrb za jezik za dobro/kakovostno opravljeno delo nujna. Prav tako tudi zavedanje, da obstaja jezikovna norma, ki jo je treba poznati in kritično uporabljati.

Radio kot medij, pri katerem je skoraj vse osredotočeno na glas, na govorjeno besedo, še posebej potrebuje novinarje oziroma voditelje, ki se zavedajo pomena govorne kulture, ki ji temelj postavljajo ustrezno izbrana in uporabljena jezikovno-stilna sredstva. Ta so v novinarskih besedilih pogosto tipična, celo avtomatizirana. Poročevalski avtomatizmi so potrebni zaradi objektivnega stilotvornega dejavnika – časa – ki kroji novinarjevo vsakdanje delo, še posebej pri mediju, kot je radio, kjer sta (poleg točnosti) pomembna hitrost in ažurnost podajanja informacije.

3.1 JEZIKOVNA KULTURA

Književniki, novinarji, prevajalci in pisci znanstvenih in poljudnoznanstvenih del so najpogostejši uporabniki in ustvarjalci knjižnega jezika. Čim večji mojstri besednega oblikovanja so, tem pomembnejši je njihov delež v jezikovni kulturi (Urbančič 1987: 11).

Jezikovna kultura pomeni posebno, stalno in dolgotrajno nego jezika, da si ta tako pridobi status razvitega knjižnega jezika, ki lahko poimenuje vse, kar dela in snuje človeška družba, ki lahko posreduje misli točno, jasno ter namenu in okoliščinam primerno, hkrati pa je ustaljen in enoten (Urbančič, prav tam).

V Enciklopediji slovenskega jezika je jezikovna kultura opredeljena kot jezikovno-stilna raven kakega besedila v smislu dobrega, ustreznega, dognanega. Je torej veda o primernosti uporabljenih jezikovnih (npr. socialnih zvrsti, besedja, skladnje) in sporočanjskih (npr. upoštevanje naslovnika, prenosnika, značilnosti stalnih oblik sporočanja) sredstev v kakem besedilu določene funkcijske zvrsti in izbrane stalne oblike sporočanja (Toporišič 1992: 75).

Podobno kulturo knjižnega jezika opredeli tudi Havránek (v Kalin Golob 1996: 14), ko pravi, da je jezikovna kultura »zavestno teoretično negovanje knjižnega jezika, namreč prizadevanje in delo vede o jeziku, lingvistike, za spopolnitev in v prid knjižnega jezika«.

Kar član Praškega lingvističnega krožka še poudarja, je cilj zavestne nege knjižnega jezika: kultiviran jezik in jezikovna kultura teh, ki knjižni jezik v praksi uporabljajo. Havránek torej ločuje dva pomena pri zvezi jezikovna kultura: teoretično delo v prid knjižnemu jeziku (širši pomen) in raven poznavanja jezika, njegove norme pri uporabnikih (ožji pomen) (prav tam).

O širšem in ožjem pomenu jezikovne kulture govori tudi Dular (v Kalin Golob 1996: 38), ko pravi, da je jezikovna kultura v ožjem pomenu besede stopnja ustreznosti besedil pravorečnim, besednim, skladijskim in drugim normam, določenim za dani jezik; jezikovno kulturo v širšem pomenu pa opredeljuje kot zavestno gojitev knjižnega jezika s pospeševanjem, usmerjanjem ter jezikoslovno (teoretično, raziskovalno) spremljavo vseh vrst teh dejavnosti.

Iz definicije pojma jezikovna kultura torej sledi, da je jezikovna kultiviranost uporabnikov odvisna tudi od jezikoslovne teoretične nege jezika (Kalin Golob 1996: 11), torej od priročnikov in knjig, ki so plod te nege in iz katerih lahko uporabnik zajema.

3.1.1 Funkcijski vidik in kriterij primernosti

S stališča jezikovne kulture ni dovolj le to, da so jezikovna sredstva v skladu s slovnično in leksikalno normo, ampak mora biti upoštevan tudi tako imenovani funkcijski vidik. Urbančič (1987: 13–14) pravi, da je treba jezikovne pojave proučevati in vrednotiti glede na njihovo funkcijo v procesu sporazumevanja, zato jih je treba obravnavati v njihovi povezanosti in dejavnosti. Poudarja, da če je jezikovno sredstvo v knjižni praksi splošno sprejeto in če zavzema točno določeno mesto v jezikovnem sistemu, potem izvršuje dodeljeno funkcijo in je torej dobro. Nadalje Urbančič (1997: 22–23) poudarja, da funkcija, ki jo ima knjižni jezik, zahteva stalnost jezikovnih sredstev, da pa se mora jezik vseeno spreminjati. Dodaja, da sme jezikoslovje »odobravati le take novosti in spremembe v knjižnem jeziku, ki izboljšujejo sporazumevanje ali so se spontano uveljavile v praksi«. Pri tem Urbančič (prav tam) navaja zamenjave zaradi ekonomičnosti izražanja, npr. *avtocesta* namesto *avtomobilska cesta* ali pa *vikend* namesto *vikend hišica*.

S stališča jezikovne kulture je pomembna pravilnost jezikovnih sredstev (usklajenost s slovnično in leksikalno normo ter pravopisnimi pravili), Urbančič (1987: 95) pa poleg tega poudarja še primernost jezika sporočila danim okoliščinam – jezik mora razvijati in prilagajati izrazne možnosti namenu sporočila, okoliščinam, v katerih se kaj sporoča, in naslovniku, ki mu je sporočilo namenjeno.

3.2 JEZIKOVNA NORMA

Za vsak jezik je značilna neke vrste norma. Škiljan (1999: 165) pravi, da se s pomočjo jezika lahko vzpostavi sporočanja ali simbolna zveza med člani neke jezikovne skupnosti, udeleženci med seboj lahko prenašajo informacije, zato je nujno, da med njimi obstaja določeno znanje o tem, katere jezikovne enote obstajajo, kako se zlagajo v nize daljših enot in katere njihove rabe so pravilne in katere napačne. Za intuitivno jezikovno znanje govorcev Škiljan (1999: 165–166) povzema izraz Noama Chomskega – jezikovna kompetenca, jezikovno normo pa opredeljuje kot »celoten sklop pravil o jezikovnih enotah in njihovi rabi, ki je določena s sistemom« (Škiljan, prav tam).

Toporišič (1992: 147) normo opredeljuje kot nekaj, »kar je na splošno normalno v določeni jezikovni zavesti, zlasti v knjižni. Vzpostavi se s tem, da tvorci besedil dalj časa uveljavljajo določene lastnosti glasovja, oblik, besednih zvez ipd. in da naslovniki to tudi v glavnem sprejemajo«. Dodaja še, da se besedilno vsebovana norma lahko uzavesti v priročnikih, s čimer jezik postane zunanje normiran, predpisan in kodificiran.

Glede jezikovnih priročnikov Urbančič (1987: 32) poudarja, da morajo biti normativni priročniki »čim zvestejša kodifikacija norme, ki jo predstavlja kolektivni jezikovni čut, ne pa plod subjektivnega ocenjevanja, zgodovinskih kriterijev, strogih pravil ali celo laičnih razmišljanj«. Pri tem je pomembno, da ti priročniki upoštevajo tudi jezikovne procese, ki sicer še niso povsem zaključeni, a bodo najbrž kmalu. Tako določa dve nalogi normativnih oziroma jezikovnih priročnikov: vplivajo na utrjevanje norme (prispevajo k ustaljenosti in enotnosti knjižnega jezika v praksi) in pospešujejo zaključevanje jezikovnih procesov (Urbančič, prav tam).

Urbančič (1987: 28–30) tudi pravi, da je jezikovna norma dana v kolektivnem jezikovnem čutu širokega kroga jezikovno izobraženih ljudi. Knjižno normo opredeljuje kot tisto, kar je bilo sprejeto in utrjeno v knjižni praksi, kar je v splošni rabi, in poudarja, da je z vidika norme jezik publicistike za jezikoslovca zanimivejši od jezika tako imenovanega dobrega avtorja. Slika, ki jo dobimo o jeziku na osnovi splošne rabe, ni enaka knjižni normi. Urbančič (prav tam) še dodaja, da norma ni dana enkrat za vselej, ampak se v času spreminja.

Vsaka sprememba pa je najprej kršitev obstoječe norme in s stališča dotedanje splošne rabe napaka, nove potrebe pa porajajo nova jezikovna sredstva (Urbančič 1987: 28–30). Škiljan (1999: 173–178) pravi, da je jezikovna norma kršena zato, ker govorec pravil ne pozna, ker jih želi spremeniti in tako sporočati bolj učinkovito, ali pa zato, ker želi pokazati, da se ne strinja z družbenimi konvencijami, kar je dopuščeno predvsem ali zgolj pesniškemu diskurzu.

Slovenska knjižna norma se je utrdila s Slovensko slovnico 1934 in Slovenskim pravopisom 1935 (Toporišič 2000: 827). Danes so temeljni jezikoslovni priročniki Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), Slovenski pravopis 2001 ali 2003 (SP) in pa Toporišičeva Slovenska slovnica. Pri jezikovni analizi besedil se bom opirala na vse tri normativne priročnike, predvsem pa na SSKJ in SP.

Ti priročniki so na voljo tudi piscem vesti na Radiu Krka, a le redki sežejo po njih. Z opazovanjem svojih kolegov med delom sem ugotovila, da jih nekateri ne znajo uporabljati oziroma v njih ne znajo poiskati želenih informacij, večina pa se zanaša na svoj 'občutek za jezik' in svoje (ne)znanje.

Odgovorna urednica na Radiu Krka Renata Mikec o jezikovnih priročnikih:⁵

»Moram povedati, da jih uporabljam zelo pogosto, zagotovo pa takrat, kadar sem v dvomih sama ali kolegi na radiu. Mislim, da bi morala biti strokovna literatura – vsaj SSKJ in SP – obvezno čtivo vsakega medija, če ne celo vsake družinske knjižnice, kjer vsaj eden od članov da nekaj na pomembnost slovenskega jezika. Priročnike bi na radiu morali uporabljati vsi sodelavci in nikoli brati »neznano« po svoji presoji. V izgovorjavo bi morali biti prepričani ali pa pravočasno poiskati nasvet, če odgovora ne najdemo v strokovni literaturi. Slovenski pravopis je pomemben predvsem pri izgovorjavi tujih imen, mest ... Malo manj pa pri tvorjenju stavkov, postavljanju vejic in ostalih ločil. Sama se raje že pri sami vsebini izognem tistemu, v kar nisem 100-odstotno prepričana. Na spletni strani pa vseeno skušam biti 'slovenska'. Tujke zelo nerada uporabljam. SSKJ mi je v pomoč, čeprav se včasih niti ne znajdem oziroma sem potem v še večjem dvomu, kaj je prav in kaj ne. Morda je malce premalo razumljiv za 'navadne smrtnike' in bi si želela bolj domač SSKJ. Pri Slovenski slovnici pa ... Zelo malo jo uporabljam!«

Sicer pa so ti temeljni jezikoslovni priročniki zaradi svojih rešitev naleteli na nemalo negotovanja tudi med voditelji oziroma bralci na Radiu Slovenija in med slovenisti. V anketi časnika Delo (11. in 12. december 2001) o takrat novem izvodu Slovenskega pravopisa so sodelovali gledališčniki, profesorji, pisatelji, lektorji, prevajalci in tudi novinarji. Strinjali so

⁵ Odgovor na elektronsko zastavljeno vprašanje odgovorni urednici Renati Mikec, 12. april 2007.

se, da je težko ocenjevati delo, ki je ravno izšlo, so pa že takrat opazili nekatere pomanjkljivosti, na katere sem pri uporabi Slovenskega pravopisa naletela tudi sama. Recimo: ob *zaželen* pravopis sicer odsvetuje *zaželjen*, ne pa tudi prepoveduje. Ponekod je zapisanih preveč možnosti, ki izbiro tiste 'ustreznejše' prepuščajo iskalcu informacije, namesto jasnega in preglednega odgovora. Zdi pa se tudi, kot da je pravopis pozabil na nekatere oblike, ki so v slovenskem medijskem prostoru precej pogoste – recimo *umóril* namesto *umoríl*, ki je v praksi bolj pogost, ali pa beseda *megla*, kjer je čedalje pogostejši široki *e* namesto polglasnika. Nudi pa pravopis široko paleto lastnih imen z ustreznimi napotki za izreko, kar lahko olajša delo predvsem pri branju tujih ali manj pogostih lastnih imen, med katerimi so tudi imena naselij, čeprav v tem primeru verjetno svoje delo boljše opravlja leksikon *Slovenska krajevna imena*, po katerem sežejo pogosto tudi sodelavci Radia Krka.

3.3 GOVORNA KULTURA

Najprej je bil govor, nato pisava. In ta je pomembno vplivala na spremembe jezikovnega izraza in s tem tudi mišljenja. Z nastankom pisnega jezika in tiskane knjige je prišlo do nove situacije: pisni jezik se je začel brati in nato v neki obliki govoriti. V naslednji fazi pa se je spet začel uveljavljati govorjeni jezik, predvsem zaradi govorjenih medijev in telefonije. Vse večji prodor komunikacijske teorije v jezikoslovju kaže na povečan vpliv govorjenega jezika, vendar razlika med pisnim in govorjenim jezikom ni tako velika, da bi lahko govorili o dveh jezikih (Tivadar 1998: 17).

Skrb za govorjeno slovenščino je v primerjavi s pisno precej zapostavljena. Jezik v šolah (osnovnih, srednjih, univerzah), v državnem zboru, na lokalnih radijskih in televizijskih postajah, na novinarskih konferencah, na prireditvah je pogosto daleč od vzorne zborne slovenščine (Šeruga Prek in Antončič 2004: 7). Podobno Verovnikova (2005: 113–114) meni, da bi moral biti slovenski parlamentarni govor za vse, ki bodo kdajkoli v podobni javni situaciji, ko bodo morali spregovoriti širši množico, vzor kultiviranega govora. Dodaja (prav tam), da bi se morali takšni govorci izogibati (pretirano) narečnim prvinam ter zbornu naglaševati in izgovarjati besede oziroma povedi, pomemben pa bi jim moral biti tudi izbor jezikovnih sredstev in postopkov za njihovo povezovanje v povedi oziroma besedilo. Verovnikova (2005: 114) pri tem sklepa: »(Č)e za izboljšanje kulturnogovornih kompetenc ne poskrbijo najvidnejši slovenski politični predstavniki, zakaj bi se kaj bolj trudili oni (navadni

državljeni, op. a.)« Dodaja še, da imajo mediji pomembno vlogo pri oblikovanju splošne jezikovne rabe, »'standarda', h kateremu stremimo v vsakem jezikovnem položaju« (Verovnik 2005: 114). Šola oziroma izobraževanje pa lahko stanje nekoliko korigira (prav tam).

Kot ugotavljata Šeruga Prek in Antončič (2004: 7–10), je takšno stanje tudi posledica tega, da v Sloveniji nikjer ne obstajata sistematičen praktičen pouk zborne izreke in skrb zanjo oziroma to obstaja le na Akademiji za glasbo, radio, film in televizijo, na Radiu Slovenija, šele v zadnjem času pa tudi na Filozofski fakulteti in Fakulteti za družbene vede. Dodajata, da mnogi učitelji svoje učence nehote naučijo napačne oblike naglaševanja, npr. *Vá*lentin Vodnik namesto *Valentín* Vodnik, *Ó*jdip namesto *Ojdíp*, *Pó*rtugalska namesto *Portugálska*, *Ní*zozemska namesto *Nizozémska*, *Ú*krajina namesto *Ukrajína*, pa pogosta *áneks* namesto pravilnega *anéks* ter *spórazum* in *óbračun* namesto *sporazúm* in *obračún*.

Ravno zaradi v procesu izobraževanja napačno naučenih naglasov lahko pravilno naglašene besede na radiu ali televiziji marsikateremu poslušalcu zbujejo nelagodje in ga zmotijo.

Ena od besed, ki se pravilno naglašena pogosto pojavlja tako na televiziji kot tudi na radiu in kot takšna zmoti poslušalca, je beseda *aneks*. Glede njenega naglaševanja Kalin Golobova (2001: 80–81) predlaga, da bi se – glede na to, da tisti, ki besedo uporabljajo v vsakdanji govorni praksi, predpanskega -a ne čutijo – lahko tudi naglaševanje besede *aneks* uredilo podobno kot pri besedah *ánorak* in *ánus*, ki ju naglašujemo na prvem zlogu. Svoj predlog opira na modrost Praškega lingvističnega krožka, ki za učinkovito uzakonjenost jezikovne norme predlaga oksimoron prožna ustaljenost, ki v sebi skriva misel, da mora biti knjižni jezik res ustaljen sistem, ker pa je živ organizem, je treba sprejemati tudi nekatere spremembe, ki jih prinaša razvoj in »*aneks* bi že sodil sem,« meni Kalin Golobova (2001: 81).

Kalin Golobova (2001: 68) sicer pravi, da se tovrstne modne muhe (predvsem napačno naglaševanje na prvem zlogu – op. a.) običajno pojavijo na televiziji, in ker zvenijo drugače od običajnih, se nekaterim zdijo imenitnejše, zato jih začnejo uporabljati, ne zavedajoč se njihove napačnosti. Poleg omenjenih Kalin Golobova (2001: 68–70) izpostavlja še besedo *zakon*, ki jo v roditelstvu mnogi napačno naglašujejo na prvem zlogu: *zá*kona namesto pravilnega *zakóna*, po tem vzorcu pa še *í*dealno namesto *ideálno* ter *í*nterpelacija namesto *interpelácija*.

Toda kultura govora ni le pravilno naglaševanje – čeprav se v diplomski nalogi največ ukvarjam ravno s tem – gre za »obvladanje slušne strani jezika, najsi gre za glasove, glasovne zveze, naglaševanje, poudarjanje in vse do zadnjega pojava stavčne fonetike, kot so primerna členitev besedila s premori in intonacijami, hitrost govorjenja, register, intonacije same, glasovno barvanje« (Toporišič 2000: 714).

Vse to mora dober govornik znati uporabljati. Kot pravi Kalin Golobova (2001: 64): »Smo v dobi govorjene besede. Žal nanjo nismo dobro pripravljene. Govorjenje ni glasno branje, je oblikovanje sporočil, ki se jim običajno ne sme videti, da so naučena na pamet, četudi so. Večinoma pa je govorjenje popolnoma nepripravljeno, v trenutku se moramo odzvati sogovorniku, toda prav ta trenutek je lahko usoden: ali bomo iz sebe spustili neizoblikovano, nekultivirano, morda celo neumno sporočilo ali pa bomo vedno in še tako nepripravljene izrekli prav tisto pravo ter zablesteli z odgovorom«. Nadalje poudarja (prav tam), da je pomembno predvsem, KAKO kaj povemo, pri tem pa moramo spoštovati sogovornika in splošnokulturna ter predvsem jezikovna pravila, kamor sodijo pravorečje, glasoslovje in tudi stavčna fonetika.

Kalin Golobova (2001: 66) pravi, da nas takrat, ko govorimo o kulturi govora, zanima predvsem **javni** sporočanjejski položaj, okoliščine torej, v katerih posameznik nastopa uradno, službeno. Dodaja, da v javnih okoliščinah po teoriji jezikovne zvrstnosti uporabljamo knjižni jezik.

Pri govorjenju imamo na voljo knjižni (zborni) jezik in knjižno govornico oziroma knjižni pogovorni jezik. Govorjeni knjižni jezik se predvideva, kadar smo vnaprej pripravljene in zato takrat obstaja tudi pisna predloga, uporablja pa se pri javnih govorih pri vseh priložnostih, nastopih na televiziji in radiu, vseh predavanjih, pri govoru v parlamentu, na sodišču in tako naprej (Kalin Golob 2001: 66).

»Knjižna govornica je še vedno kultiviran knjižni jezik, ki izključuje neknjižne prvine (npr. narečno naglaševanje, besedišče, oblikoslovje), ker pa ubesedujemo sproti, spontano, brez vnaprej pripravljenega besedila, v nekaterih prvinah odstopa od stroge zborne norme. Uporabljamo ga takrat, ko v uradnem, nezasebnem (seveda tudi zasebnem) govornem položaju ne nastopamo pred večjo ali manjšo množico, ampak ves čas menjujemo vlogo govorečega in poslušalca« (Kalin Golob 2001: 67).

Radijski govorniki tako morajo poznati slovenski knjižni jezik in govorno kulturo, izogibati se morajo mašil, pomembna pa je tudi pravilna izgovarjava prevzetih in tujih besed, kar pomeni z glasovi in naglasom slovenskega knjižnega jezika. Kultura govora na radiu večja kredibilnost

radijskega govorca. Hkrati pa je radio kot pogost in poslušan medij tudi vzor govornega slovenskega jezika, zato je nujno, da radijski govorniki skrbijo in negujejo slovenščino.

Na Radiu Krka ima »večina voditeljev oziroma napovedovalcev opravljene tečaje pri Ajdi Kalan. Vedno imajo v pomoč tudi strokovno literaturo – SSKJ ali Slovenski pravopis. Če pa se znajdejo v dvomih pri naglaševanju ali izgovorjavi zlasti tujih imen, odgovorna urednica Renata Mikec pokliče Ajdo Kalan, ki vedno pomaga,« pojasnjuje direktor Radia Krka Aleksander Pirš.⁶

3.4 STIL

V vsakdanjem jeziku stil uporabljamo v več pomenih, Slovar slovenskega knjižnega jezika pa stil najprej definira kot tisto, kar je določeno z izborom in uporabo izraznih, oblikovnih sredstev v posameznem delu ali v več delih, v jezikoslovju pa stil pomeni tipičen izbor jezikovnih prvin v besedilu (Korošec 1998).

Ko govorimo o stilu besedil, ki nastanejo kot plod novinarskega dela, uporabljamo izraz *poročevalski stil*. Korošec (1998) pravi, da ta lahko zajame tako časopisno kot tudi radijsko poročevalstvo, v njem pa je »zajeto vse, kar teorija novinarskega sporočanja zajema s stalnimi oblikami novinarskega sporočanja: z zvrstmi, vrstami in žanri« (Korošec 1998, 12). Dodaja, »da celotna dejavnost, ki tvori informativna besedila, pisna in govorna, pač spada v publicistiko, in sicer v tisti njen del, ki dejavnosti ne gradi na iskanju stika z naslovniki in vplivanju nanje« (Korošec 1998, 10–12).

Radijski stil je tako del poročevalskega stila, ki se uresničuje prek govorno-slušnega prenosnika in se kaže v posebni vlogi jezikovnih sredstev, ki so se oblikovala ravno zaradi posebnosti radia. Tako so za radio značilni neposredni nagovori poslušalca – med osrednjo informativno oddajo na Radiu Krka je to v analiziranih mesecih na začetku navedba časa *Ura je 15 in 15 minut*, približno na sredini pa še *Poslušate*, ki mu sledi avizo Radio Krka, in spet navedba časa, na primer *Ura je 15 in 20 minut*. Takšnih nagovorov v tisku ni in jih posameznik niti ne pričakuje, medtem ko so za zbujanje pozornosti poslušalcev na radiu povsem običajni. Tipične stilne prvine radijskih informativnih oddaj so še sklicevalni avtomatizmi (kot smo že poročali, na Radiu Krka imajo avtomatizirano tudi napovedovanje govorcev ...), pa tudi nepoudarjanje časa – razen izjemoma se namreč dogodki, o katerih radio poroča, dogajajo danes.

⁶ Odgovor na elektronsko postavljeno vprašanje direktorju Radia Krka Aleksandru Piršu, 12. april 2007.

4. ODPSTOPANJA OD JEZIKOVNE NORME

Pri jezikovno-stilni analizi je bilo v ospredju pisno besedilo. Gre za vestiški pravzorec, ki mu sledi tonska izjava enega od ključnih akterjev dogodka oziroma dogajanja, o katerem se poroča. V uredništvu Radia Krka takšnim besedilom pravijo napovedniki, »ker napovedujejo govorca«⁷. Ugotavljam, da se odstopanja od jezikovne norme pri teh besedilih pojavljajo predvsem na skladenjski ravni – napačno postavljene vejice, nepotrebne besede in besedne zveze in s tem kopičenje, zamenjan besedni red. Vsemu temu bi se morali predvsem v radijskem poročevalstvu izogibati, ker mora biti radijski jezik kratek in jedrnat, enostaven, izbrane besede pa široko razumljive. Radio je namreč pogosto le zvočna kulisa, zato je nujno, da so informacije podane kar se da kratko in jedrnato, pa tudi, da se ponavljajo.

Pri izgovorjenem oziroma prebranem besedilu pa je največ napak pri naglaševanju – predvsem pri mestu naglasa in kakovosti vokala – in temu se bom posebej posvetila.

4.1 PISNO BESEDILO – IZHODIŠČE ZA BRANJE

Za jezikovno analizo pisnega besedila sem se odločila, ker je samo jezikovno ustrezno napisana vest dobro izhodišče za pravilno branje in posredovanje zbranih informacij.

Ustavila se bom pri postavljanju vejic, ki neposredno sicer niso pomembne za poslušalca, so pa lahko ključnega pomena za bralca. Vejica namreč vpliva na branje, saj pogosto pomeni premor, vdih, vpliva tudi na intonacijo. Napačno postavljene vejice so bile najpogostejše odstopanje od knjižne norme, ki sem ga pri napisanih besedilih našla.

Ostala odstopanja so bila še: napačen besedni red, nepotrebne besede in besedne zveze, neustrezna uporaba veznikov *ki* in *kateri* ter neustrezno končno ločilo. Vsa ta odstopanja so lahko moteča za pozornega poslušalca, medtem ko za branje (razen končnega ločila) niso ključna.

⁷ Odgovor na elektronsko zastavljeno vprašanje odgovorni urednici Renati Mikec, 12. april 2007.

4.1.1 Postavljanje vejic

Pisno besedilo v radijskem poročevalstvu je pomembno izhodišče za napovedovalca oziroma bralca, ne pa tudi za poslušalca. Ali je vejica postavljena pravilno ali ne, je lahko ključno pri branju, saj včasih spremeni pomen stavka oziroma ga naredi (ne)razumljivega, kar nato vpliva na sprejem informacije pri poslušalcu (oziroma poslušalcih).

Vejica pri branju pogosto pomeni premor. Če je ni, bralec naredi premor po lastnem občutku. Premor na napačnem mestu pa lahko povzroči komunikacijski šum, informacija do poslušalca ne pride v pravi obliki, prvotni pomen besedila pa se včasih tako lahko spremeni.

Za jezikovno analizo pisnega besedila pa sem se odločila tudi zato, ker vesti iz osrednje informativne oddaje uredništvo objavi na spletni strani Radia Krka v skorajda nespremenjeni obliki.

Postavljanje vejic povzroča avtorjem besedil največ težav. Teorijo vejice povzemam po Slovenskem pravopisu 1: Pravila (1994: 44–50), po Korošču (2003) in po Verovnikovi (2005).

Predvsem pogoste so napake, ko neki funkciji posameznika sledita ime in priimek nosilca funkcije oziroma je lastno ime določilo pred njim stoječe besedne zveze. Po SP velja, da lastno ime od pred njim stoječe besedne zveze ne ločimo z vejico, kadar domnevamo, da zveza naslovniku samoumevno napoveduje to ime.

Poglejmo nekaj primerov:

- (1) *Več o dozdajšnji preiskavi tiskovni predstavnik Policijske uprave Ljubljana Peter Kralj.*
(RK, 2. 11. 2005)

Tu velja omeniti še popravek, ki sicer ni vezan na ločila, je pa za naslovnika, torej poslušalca, bolj pomemben kot vejica. Besedno zvezo *dozdajšnja preiskava* bi lahko nadomestila ustrežnejša *dosedanja preiskava*, prislov *dozdajšnji* se namreč po SP veže predvsem z nosilci funkcij, na primer *dozdajšnji predsednik*.

- (2) *Mi pa smo predsednika Kluba prijateljev Metliške črnine Mirjana Kulovca povprašali, od kod ideja za ustanovitev društva in kakšen je bil prvotni namen.* (RK, 15. 11. 2005)

Pri tem primeru velja omeniti pravopisno napako: metliška črnina je sorta vina, ki se piše z malo začetnico, kar za branje sicer ni pomembno, velja pa napako omeniti, saj so v uredništvu vest v takšni obliki objavili na spletu.

(3) *Mi pa smo bobnarja Dušana Obradinovića povprašali kaj skupina počne v treh dneh in kdaj lahko pričakujemo kakšno novo pesem, morda celo nov album?* (RK, 21. 11. 2005)

Pri poročanem govoru je končno ločilo – tako kot v primeru številka 2 – pika. Da gre za vprašanje, je avtor nakazal že z besedo *povprašali*, zato je vprašaj na koncu nepravilen. Pri branju je bralec napoved govorca tonske izjave namreč prebral s pripovedno intonacijo, s kadenco.

(4) *Več strokovni sodelavec založbe Epta Rajko Antlej.* (RK, 9. 11. 2005)

Če bi zapisali z vejico: *Več strokovni sodelavec založbe Epta, Rajko Antlej*, bi naredili napako, saj strokovni sodelavec založbe Epta ni en sam. Kot pravi Verovnikova (2005: 25) gre tu za nekakšno lažno pristavčnost. Poimenovanje '*strokovni sodelavec založbe Epta*' je namreč pomensko nepopolno, zato ga mora nujno dopolniti lastno ime v desnem prilastku.

Novici o proslavi ob 40-letnici Komunale Metlika in 70-letnici javnega vodovoda sledi izjava direktorja metliške komunale, ki so jo napovedali takole:

(5) *O dosežkih v preteklih letih direktor Komunale Nikola Ladika.* (RK, 18. 11. 2005)

Morda boljše: '*O dosežkih v preteklih letih direktor Nikola Ladika*' ali '*O dosežkih v preteklih letih direktor Komunale Metlika, Nikola Ladika*'. Zapis *Komunala* ni ustrezen – zapisano bi moralo biti ali z malo začetnico ali s popolnim imenom podjetja.

Nedoslednost pri postavljanju ločil se kaže tudi v naslednjem primeru:

(6) *O tem, koliko je že bilo saniranega in kolikšna je škoda, ki so jo povzročile nedavne poplave – direktor Vodnega gospodarstva Anton Hrastar.* (RK, 30. 11. 2005)

Namesto pomišljaja bi morala biti levosmerna vejica, ki bi zaključila stavčni prilastek. Čeprav lahko pomišljaj opravičimo tudi s tem, da v tem primeru verjetno opravlja funkcijo poudarjanja, kar se potem sliši pri branju. Dobrodošla pa bi bila tudi vejica, ki bi ločila lastno ime od določila pred njim. Čeprav je direktor omenjenega podjetja en sam, pa je njegovo ime premalo samoumevno – kot pravi SP – da bi vejico lahko izpustili: *O tem, koliko je že bilo saniranega in kolikšna je škoda, ki so jo povzročile nedavne poplave, direktor Vodnega gospodarstva, Anton Hrastar.*

Podobno tudi:

(7) *Po besedah vodje prodaje vozil novomeškega TPV Avta – Jožeta Kocjana, Renault daje glavni poudarek pri razvoju novih proizvodov, udobju potnikov in varnosti, kar je po njegovem mnenju, ob moderni in športni obliki tudi glavna prednost novega Clia*

(RK, 20. 10. 2005)

Tudi tokrat gre za napačno rabo vejice in pomišljaja namesto enotne rabe dvodelnega pomišljaja ali dveh vejic, ko želimo ločiti lastno ime od besedne zveze, ki jo določa. Napačni sta tudi vejici za besedno zvezo *razvoju novih proizvodov* in po sklicevalnem avtomatizmu *po njegovem mnenju*. Pravilneje bi torej zapisali: *Po besedah vodje prodaje vozil novomeškega TPV Avta, Jožeta Kocjana* (lastno ime bi lahko ločili tudi z dvodelnim nestičnim pomišljajem, op. p.) *Renault daje glavni poudarek pri razvoju novih proizvodov udobju potnikov in varnosti, kar je po njegovem mnenju ob moderni in športni obliki tudi glavna prednost novega Clia.*

In še en primer neustrezne rabe vejice:

(8) *Direktorica novomeške Adrie Mobil, Sonja Gole pravi, da predlagane gospodarske reforme podpira, saj meni, da so nujno potrebne za večjo konkurenčnost Slovenije in dodaja...*

(RK, 20. 10. 2005)

Manjka levosmerna vejica na koncu lastnega imena, ki določa pred njim stoječo besedno zvezo, prav tako pa manjka levosmerna vejica na koncu predmetnega odvisnika. Tri pike so nestično ločilo, ko zaznamujejo izpust, zato je to ločilo zgoraj napačno postavljeno. Če upoštevamo vse to, bi moral avtor zapisati: *Direktorica novomeške Adrie Mobil, Sonja Gole pravi, da predlagane gospodarske reforme podpira, saj meni, da so nujno potrebne za večjo konkurenčnost Slovenije, in dodaja ...*

Če povzamem: težave avtorjem povzročajo postavljanje vejice v napovednikih izjave, ko neki funkciji posameznika sledita ime in priimek nosilca funkcije oziroma je lastno ime določilo pred njim stoječe besedne zveze. Ni namreč ustaljeno, kdaj vejica je in kdaj ne, čeprav je SP jasn: vejice med lastnim imenom in pred njim stoječo besedno zvezo ni, kadar domnevamo, da zveza naslovniku samoumevno napoveduje to ime. Vejice pa prav tako ni, kadar sta ime in priimek desni prilastek pomensko nepopolnega poimenovanja.

Druga težava, na katero naletijo pisci, pa so večstavčne povedi, kjer pogosto manjka levosmerna vejica, ki zaključuje na primer odvisnike, prilastke ipd.

Vejica pri branju pogosto pomeni premor, vdih. Po mojih izkušnjah bolj kot to, da vejice ni, pri branju zmoti napačno postavljena vejica. Tako bi na primer v zgornjem primeru

/.../ Renault daje glavni poudarek pri razvoju novih proizvodov, udobju potnikov in varnosti
(podčrtala P. K.), kar je /.../

lahko podčrtani del povedi prebrali kot naštevanje, kar seveda ni, in tako popolnoma spremenili pomen oziroma poved celo naredili nerazumljivo.

Nimajo sicer vse vejice tako usodnega vpliva na posameznika kot tista v primeru *Umreti, ne živeti* oziroma *Umreti ne, živeti*, a za pomen povedi in s tem za jasno in razumljivo podajanje informacije so pomembne. Pri pisanju besedil, ki so podlaga za kasnejše glasno branje, je zato nujno, da so vejice postavljene pravilno. Le tako se lahko namreč bralec izogne napačnim interpretacijam besedila, poslušalcem pa so informacije podane razumljivo in pravilno.

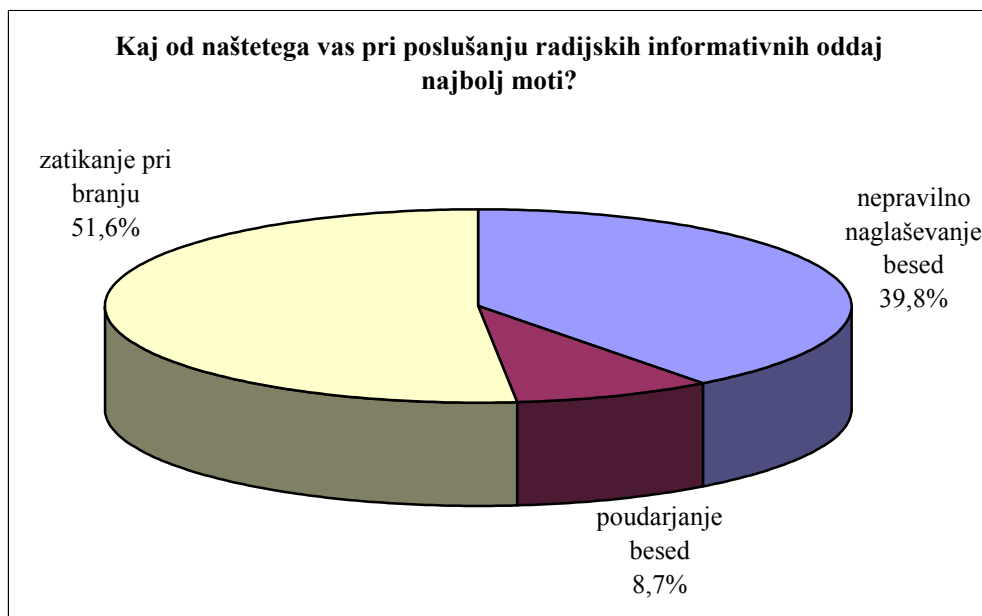
4.2 NAGLASNA PODOBA PREBRANEGA BESEDILA

Kot pravi Toporišič (2000: 64), je naglas značilnost besede oziroma predslonske zveze. Govorimo o tako imenovanem jakostnem naglaševanju, kjer so jakostno naglašeni samoglasniki izgovorjeni z večjo močjo kot nenaglašeni. Naglasnega mesta se naučimo hkrati z besedo, obstajajo pa določena pravila, ki nam olajšujejo obvladovanje naglasnega mesta (Toporišič 2000: 66).

Za analizo naglaševanja sem se odločila, ker sem domnevala, da (ne)pravilno naglaševanje poleg zatikanja pri branju verjetno najbolj zmoti poslušalca. Svojo domnevo sem kasneje preverila z anketo, ki je sem jo med anketirance razposlala po elektronski pošti. Med 9. in 15. aprilom 2007 je bilo poslanih 213 anket, izpolnjenih pa sem v roku dobila 166, od tega od 103 žensk in 63 moških, starih od 20 do 70 let (glej Priloga B).

Anketa je pokazala, da večina (57,2 odstotka) posluša radio v avtu, le trije odstotki anketiranih pa nikoli ne poslušajo radijskih informativnih oddaj. Tisti, ki radijske informativne oddaje spremljajo, so odgovarjali tudi na vprašanje, kaj jih pri poslušanju moti.

Graf 4.2.1: Kaj anketirane pri poslušanju radijskih informativnih oddaj najbolj moti.

Kot se vidi iz grafa 4.2.1, večino (51,6 odstotka) med podanimi možnimi odgovori najbolj moti zaticanje pri branju, 39,8 odstotka vprašanih pa moti nepravilno naglaševanje. Večina tistih, ki jih moti nepravilno naglaševanje, je odgovor utemeljila s tem, da se od radijskih govorcev oziroma bralcev novic pričakuje, da z ustreznim izobraževanjem (formalnim in neformalnim) poskrbijo za usklajenost svoje izreke s slovensko knjižno normo.

Naš govor je pogosto povezan z okoljem, iz katerega izhajamo, torej tudi z našo izobrazbo. Na Radiu Krka so novinarji in voditelji zaposleni predvsem honorarno. Večina ima dokončano srednjo šolo ali pa so študenti katere od visokih šol, medtem ko je študij novinarstva zaključila le ena od takratnih sodelavk. V analizo sem vključila govorce, ki so oktobra in novembra 2005 osrednjo informativno oddajo brali vsaj petkrat. Takih sodelavcev je bilo sedem, med njimi tudi avtorica naloge. Ker ne želim izpostavljati posameznika, s(m)o bralci označeni s črkami od A do F.

Moja hipoteza je, da je za kulturo govornega izražanja pomembna tako formalna kot neformalna izobrazba, zato bom pred samo analizo najprej na kratko predstavila izobrazbo vseh v analizo vključenih bralcev. Predstavljeni so z izobrazbo in izkušnjami, ki so jih imeli oktobra in novembra 2005.

Analizirala sem vse bralce, ki so v obeh obravnavanih mesecih vesti v osrednji informativni oddaji brali vsaj petkrat, tako da je pri vsakem bralcu vsaj deset minut gradiva za analizo. Nekateri od njih so delali večkrat, nekaj pa je bilo takih, ki so v teh dveh mesecih vesti brali le enkrat ali dvakrat – te sem iz analize izpustila, pri prvih pa obravnavam vsako drugo branje.

Pri vseh bralcih se – ker so javni govorniki – pričakuje, da so kultivirani uporabniki knjižnega jezika, pri čemer so odstopanja možna, ne pa vedno tudi dopustna. Predvsem so nedopustna v informativnem žanru, kjer ustrezna govorna kultura veča kredibilnost posameznega bralca.

Predmet analize diplomskega dela je odstopanje pri naglaševanju (mesto naglasa in kakovost vokalov) prebranega besedila, zato se bom pri vsakem posameznem bralcu osredotočila na ta vidik govorne kulture. Analiza je pokazala, da ne gre toliko za napačno mesto naglasa, ampak pogosto za neustrezno kakovost naglašanih vokalov.

Pri transkripciji primerov bom poleg naglasov upoštevala tudi branje črk *v* in *l* ter končno razzvenečenje, medtem ko se s premori, poudarki in ostalimi stavčnofonetičnimi prvinami ne bom ukvarjala, saj bi ti zaradi obsežnosti zahtevali samostojno obravnavo (prebrana besedila so del Priloge A – op. a.).

4.2.1 Analiza naglaševanja pri bralcu A

Bralec A je absolvent ekonomske fakultete in dela na Radiu Krka kot novinar in voditelj, na lokalni televiziji pa kot bralec novic. Tovrstno delo opravlja tri leta. Pri analizi sem upoštevala pet prebranih novic v skupni dolžini enajst minut in 33 sekund.

Izpostavim lahko naglaševanje v štirih primerih:

a) *pojásnila* ali *pojasnila*

SSKJ in SP dopuščata dvojnico pri naglaševanju besede *pojasniti*, vendar Antončičeva in Prekova (2004: 111) pravita, da so lektorji za govor v praksi pri glagolih, ki imajo v nedoločniku dve naglasni možnosti (-iti, -íti), uveljavili premični naglas deležnikov, torej: *pojásnil*, *pojasnila*.

Májer Cúkova bo svój ódstop sícer podróbneje pojásnila na novínarski konferénci takój, ko se vrne z bóuniške. (RK, 12. 10. 2005)

*Tàm kajšnji prebiváući so jima **pojásnili**, da so se nekđánje ljúcke posébnosti /.../*

(RK, 28. 10. 2005)

b) *Črnómelj* ali *Črnômelj*

SSKJ, SP in Leksikon krajevnih imen priporočajo izgovorjavo Črnómelj, vendar domačini kraju pravijo Črnômelj. V uredništvu Radia Krka velja, da se kraj imenuje tako, kot ga imenujejo domačini. Odločitev je verjetno tudi posledica tega, da je v Beli krajini krog poslušalcev tega komercialnega radia širok.

*U črnómáljskem kultúrnem dómu bo ob devétnajstih Planínsko društvo **Črnómelj** slovésno obeležilo ósemdesetlétnico opstója.*

(RK, 14. 10. 2005)

c) *obeléziti* ali *obeležíti*

SSKJ in SP za besedo *obeležiti* predlagata naglaševanje na drugem e, torej *obeléziti*. Že v zgornjem primeru je bralec A napačno naglasil besedo, kar v analiziranem obdobju ni bilo edinkrat:

*U sémiškem kultúrnem dómu Józeta Mihélčiča bo ob ósemnajstih óbčina Sémič **obeležila** práznik óbčine /.../*

(RK, 28. 10. 2005)

d) *próračun* ali *proračún*

Tako SSKJ kot SP dopuščata dvojnico pri naglaševanju besede *próračun*. Antončičeva in Prekova (2004: 90) pa javnim govorcem priporočata naglaševanje *proračún*.

*Parlamentárna délovna telésa so začéla obravnávo predlóga držávnega **próračuna** za príhodnji dve léti /.../ článi komisije držávnega zbôra za nadzòr **próračuna** in drúgih jávnih finánc /.../ držávni zbòr potrjevál **proračúnske** dokumènte /.../*

(RK, 17. 10. 2005)

Bralec A je sicer uporabljal pravilen, ne pa priporočen način naglaševanja besede *proračun*, razen v besedni zvezi *proračunski dokumenti*, kjer tudi SSKJ in SP naprej predlagata naglas na fonemu u, šele nato dodata dvojnico *proračunski*.

Pri dvojnicah za naglaševanje besed *pojásnila* in *proračun* je bralec A izbral ravno tisto, ki v javnem govoru sicer ni priporočljiva, a je še vedno dopustna. Po ključu naglaševanja besede *pojásnila*, bi moral bralec A pravilno naglasiti besedo *obeležila/-o*, a tega ni naredil. Analiza je pokazala, da so pri bralec A sporna predvsem naglasna mesta, medtem ko je kakovost naglašanih samoglasnikov ustrezna. Razen v primeru besede *Črnómelj*, kjer obvelja lokalno uveljavljen in ne s priročniki normiran naglas.

4.2.2 Analiza naglaševanja pri bralcu B

Bralec B je študent Fakultete za turizmo, na Radiu Krka je začel delati poleti 2005 in ni imel pred tem nobenih izkušenj s tovrstnim delom. Tudi on je v izbranih mesecih vesti v osrednji informativni oddaji bral petkrat. V analizo je tako vključenih deset minut in 45 sekund posnetih vesti.

Odstopanja od norme so precej pogosta:

- a) ozki ali široki o: *vzôrcev* ali *vzôrceŷ*, *nadzôrneg* ali *nadzôrneg*

SSKJ in SP sta glede naglaševanja besed *vzorec* in *nadzorni* jasna: pravilen je ozki o in ne široki, kot je prebral bralec B.

*/.../ da nadaljúje analízo **wzôrceŷ** umírlíh ptíčəw /.../* (RK, 18. 10. 2005)

*/.../ sprejéla dogóvor o začétku kandidacíjskega postópka za imenovánje članov prográmskega in **nadzôrneg** svéta /.../* (RK, 18. 11. 2005)

- b) ozki ali široki e: *konferénca* ali *konferênca*, *cénter* ali *cênter*, *svéta* ali *svéta*

Tudi glede naglaševanje besed *konferenca* in *center* sta SSKJ in SP sklepčna: naglašeni e je ozek. Tudi Antončičeva in Prekova (2004: 55) pri prevzetih besedah svetujeta izgovor z ozkim naglašnim e-jem, ker je ta bolj pogosto pravilen (po SP).

*Na novínarski **konferênca** ob občínskem /.../ uredítev zbirno-reciklážnega **cêntra** na Bóčki.*

*/.../ članov prográmskega **svéta** /.../* (RK, 18. 11. 2005)

Poseben primer pa je naglaševanje črke e v besedi *svet*, zato je obravnavan posebej.

- c) *svét* ali *svèt*

Beseda *svet* je enakopisnica, ki pa jo izgovarjamo različno. Glede na mesto naglasa pri pregibanju in kakovost naglašnega samoglasnika pa po SSKJ ločimo dva pomena besede:

- *svét*, *svetá*: celota nebesnih teles, sistemov teles in prostor, v katerem so; Zemlja, z vsem, kar obstaja na njej
- *svèt*, *svéta*: kolektivni organ upravljanja v določenih ustanovah, državni upravi, delovnih organizacijah; tudi nasvet (kako ravnati v neprijetnem položaju)

*/.../ sprejéla dogóvor o začétku kandidacíjskega postópka za imenovánje članov prográmskega in nadzôrneg **svéta** /.../ članov prográmskega **svéta** /.../* (RK, 18. 11. 2005)

Beseda *svet* je zgoraj uporabljena v drugem pomenu besede, torej v pomenu kolektivnega organa. Ko besedo pregibamo, naglašeni e nikoli ni širok, kakor je besedo napačno naglasil bralec B.

d) *upokójencev* ali *upokojêncev*

SSKJ in SP dopuščata obe možnosti, s tem da kot prvo (in zato verjetno ustrežnejšo) navajata naglaševanje besede na prvem e-ju, ki je dolg in širok, torej *upokojêncev*.

*/.../ Kot je povédal Sémolič, je wslovéniji dvésto štírideset tísoč **upokójencev**, ki prejémajo pokojníno pod stó tísoč tólarji. /.../* (RK, 08. 11. 2005)

e) lastna imena: *Béla krajína* ali *Béla krájina*, *Revóz* ali *Revóz*

Za naglaševanje imena pokrajine na jugovzhodu Slovenije SP navaja kot edino možno naglaševanje *Béla krájina*, medtem ko imena novomeškega proizvajalca avtomobilov v SP in SSKJ ni. V uredništvu Radia Krka velja, da je v tem primeru pravilno naglašeni o dolg in širok, torej *Revóz*, ker je takšen naglas lokalno bolj uveljavljen.

*/.../ Wostálíh zdrávtvenih domóvih na Dolénjskem, **ubéli krajíni** in Posávju pa ga túdi žé zmankúje. /.../* (RK, 04. 11. 2005)

*/.../ od léta dvá tísoč sédem dálje proizvájali unovoméškem **Revózu**. Iz slúžbe za komunikácije v **Revózu**, (Ne)vénka Bášek. + izjava* (RK, 08. 11. 2005)

Analiza je pokazala, da so pri bralcu B naglasna mesta res pravilna, je pa neustrezna kakovost naglašanih samoglasnikov. To gre verjetno pripisati neizkušenosti in tudi neznanju, morda celo površnosti, saj si je bralec B novice pred branjem v živo vedno prebral, včasih pa je naglasna mesta in naglase na besedah tudi označil. O kakovosti naglašanih samoglasnikov se je včasih tako prepričal ali pri sodelavcih ali v ustreznih priročnikih.

4.2.3 Analiza naglaševanja pri bralcu C

Bralec C sem avtorica diplomskega dela – absolventka novinarstva. Oktobra 2005 sem šele začela delati na programu brez predhodnega govornega izobraževanja. Naglaševanje sem analizirala v petih naključno izbranih novicah, ki sem jih brala v obravnavanih mesecih v skupni dolžini enajst minut in 25 sekund. Omenim naj dva napačna primera naglaševanja:

a) *svéta staršev* ali *svéta staršev*

Posebnosti besede *svet* so že omenjene pri analizi naglaševanja bralca B, zato le primer:

*/.../ Precédnica **svéta** stáršev, Natáša Kúzma. /.../* (RK, 13. 10. 2005)

Ker je *svet staršev* organ v javni ustanovi (šoli), je pravilno naglaševanje *svéta stáršev* – naglašeni e je torej ozek in ne širok.

b) *razvójno* ali *razvôjno*

SSKJ in SP za besedo *razvojno* predvidevata naglašen ozek o, torej *razvójno*.

*/.../ Podpisáli so písmo o naméri o ustanóitvi obmóčnega **razvôjnega** pártnerstva oménjenih óbčin /.../ (RK, 09. 11. 2005)*

Iz zgornjega primera pa še beseda *podpisali* – SSKJ in SP dopuščata dve različici naglaševanja, torej *podpísati* in *podpisáti*. Uporabljena beseda je torej v skladu s knjižno normo, kot jo določata oba normativna priročnika.

Pred branjem v živo sem v obravnavanih mesecih vesti vselej predhodno prebrala, zato sem tudi nejasnosti glede naglaševanja lahko sproti odpravila – ali s posvetom pri urednici ali s pogledom v katerega od priročnikov. Do obeh napak je prišlo predvsem zaradi neizkušenosti – po napačno glasno prebrani besedi sem se napake zavedela.

4.2.4 Analiza naglaševanja pri bralcu Č

Bralec Č je študent Fakultete za organizacijske vede, takrat je delal še na zasavskem radiu Kum kot tehnik in kot voditelj. V obravnavanih mesecih je ravno petkrat bral vesti v osrednji informativni oddaji ob 15.15. Analiza je tako zajela devet minut in 20 sekund posnetega branja. Odstopanj od norme je več, predvsem se pojavljajo odstopanja pri mestu naglasa.

a) *vprášati* ali *vprašáti*

SSKJ in SP pri besedi *vprašati* dovoljujeta oba načina naglaševanja, vendar podobno kot v primeru besede *pojasniti* tudi tu velja, da se je v praksi uveljavil premični naglas deležnikov, torej *vprášal* → *vprašála* in s tem *smo vprašáli*.

*/.../ Diréktorja Zdrávstvenega dóma Nóvo mésto Émila Bálažiča smo **vprášali**, alimájo na vóljo dovòlj cepíva. (RK, 02. 11. 2005)*

b) *podpísati* ali *podpisáti*

Tudi v primeru besede *podpisati* SSKJ in SP dopuščata dvojnico, vendar pravilo premičnega naglasa deležnikov prevlada tudi tu: *podpísal* → *podpisála*.

*/.../ pred nékaj minútami na Grádu Mokríce **podpísala** sporazúm o reciprocitétí ugódnosti /.../ (RK, 11. 11. 2005)*

c) *maribórskega* ali *máriborskega*

SSKJ in SP kot edino mesto naglasa označujeta prvi samoglasnik v besedi, torej *máriborski*.

*Umladínskem céntru Bréžice se je pred nékaj minútami začéla prectavítev **maribórskega** Zavóda PIP /.../* (RK, 08. 11. 2005)

Do napake je verjetno prišlo zaradi lokalnega, mariborskega naglaševanja besede, kjer je naglašen o.

d) *osvojíl* ali *osvójil*

Pri besedi *osvojil* SSKJ in SP ne dopuščata dvojnice – kot pravilno navajata naglaševanje na drugem samoglasniku: *osvójil* in ne tako, kot prebere bralec Č v analizirani novici:

*/.../ ki je /.../ **osvojíl** devéto mésto.* (RK, 11. 11. 2005)

e) *cénter* ali *cénter*

Naglašeni e v besedi *center* je ozek in ne širok, kakor je to v primeru pod točko c:

*Umladínskem **céntru** Bréžice /.../* (RK, 08. 11. 2005)

f) *stèbre* ali *stěbre*

SSKJ in SP za besedo *steber* navajata dve možnosti naglaševanja: *stèber* in *stebèr*, v množini pa *stèbre* in *stebřè*, kar pomeni, da dolgi, široki naglašeni prvi e ni v skladu s knjižno normo. Kot ugotavljata Antončičeva in Prekova (1004: 73) je napačni izgovor s širokim e-jem pogost predvsem pri mlajših govorcih. Tudi pri bralcu Č.

*/.../ tákšne kamníte **stěbre** s pravokótno bázo /.../* (RK, 11. 10. 2005)

g) *vodovòd* ali *vodovôd*

Pri besedi *vodovod* SSKJ in SP v imenovalniku navajata kratek o: *vodovòd*, pri vseh ostalih izpeljavah in sklonskih oblikah pa je naglasno znamenje na zadnjem o-ju ostrivec: *vodovóđ*, in ne strešica.

*/.../ sédemdesetlétnici jávnega **vodovôda**. Podjétje uprávlja sstó tridesetimi kilométri sekundárnega in primárnega **vodovôdnega** omréžja /.../* (RK, 18. 11. 2005)

Analiza naglaševanja pri bralcu Č je pokazala, da do napak prihaja tako pri mestu naglasov kot pri njihovi kakovosti. Sam bralec je v pogovoru povedal, da se mu zdi bolj kot pravilno naglaševanje pomembno, da je prebrano besedilo zanimivo, zato so odstopanja od jezikovne norme pravzaprav pričakovana, vendar pa niso opravičljiva.

4.2.5 Analiza naglaševanja pri bralcu D

Bralec D na radiu dela že devet let, v tistem času je bil tudi bralec novic na lokalni televiziji in za radijsko mrežo Infonet, ima narejeno srednjo tehnično šolo, govora pa se uči na Radiu Slovenija. Deset minut in 19 sekund posnetega gradiva je bilo izhodišče za analizo naglaševanja, ki je pričakovano pokazala najmanj odstopanj od norme. Pravzaprav eno samo:

*/.../ pripravljajo pétnajstega novêmbra ob devétnajstih ukultúrnem dómu Křško dobrodelni **koncért** /.../* (RK, 10. 11. 2005)

Beseda *koncert* ima res naglas na zadnjem samoglasniku, a po SSKJ in SP je ta e dolg in širok, *koncêrt*.

Tudi bralec D pri besedi *pojasniti* uporablja nepremični naglas, čeprav bi bil bolj v skladno z govorno normo, če bi upošteval premični naglas na deležniku. Namesto:

*/.../ Kot je **pojásnila** ravnáteljica metlíškega vřtca, Dárja Cíerman /.../* (RK, 13. 10. 2005)

in

*/.../ Kot so **pojásnili** na finánčnem ministrstvu /.../* (RK, 20. 10. 2005)

bi bilo zato ustrežneje *pojasníla* in *pojasníli*.

Napačna kakovost naglasa pri besedi *koncert* verjetno ni posledica neznanja, pač pa je šlo prej za *lapsus lingue*. Bralec D se vselej trudi za pravilno izgovorjavo in skrbi za slovenski jezik. Pravi, da je to pri delu na radiu ena najpomembnejših stvari.

4.2.6 Analiza naglaševanja pri bralcu E

Bralec E ima narejeno srednjo šolo, na radiu dela pet let, zadnja tri na Radiu Krka. Nima dodatnih izobraževanj za govor, v izbranih dveh mesecih pa je vesti ob 15.15 bral desetkrat. Za analizo sem vzela vsako drugo oddajo in tako dobila deset minut in 45 sekund posnetega branja. Analiza je pokazala precej odstopanj od norme:

a) *zagotóvil* ali *zagotôvil*

V nedoločniku ima beseda *zagotoviti* naglas na končnici, *zagotovíti*, medtem ko se naglasno mesto pri pregibanju spremeni in naglašen postane drugi o: *zagotóvil*, ki je ozek in ne širok kot v analiziranem primeru:

*/.../ Novoméški župàn Boštján Kováčič je **zagotôviu**, da bo do izgrádnje le-té prišlo /.../*

(RK, 14. 10. 2005)

Morda velja omeniti še priimek *Kovačič*, ki se naglašuje precej različno. V uredništvu Radia Krka in v dolenskih medijih velja, da se priimek nekdanjega direktorja podjetja Krka izgovarja z naglašenim širokim o-jem, *Kóvačič*, pri novomeškem županu pa je naglašen a, *Kováčič*.

b) *pòdžupàn* ali *pòdžupán*

SSKJ in SP za pravilno naglašeno sestavljanko *podžupan* uporabljata krativca na obeh delih in ne tako kot je bralec E prebral novico:

*/.../ Udrúgi krók pa sta se uvrstila sedánji **pòdžupán** Círil Metod Púngartnik iz eldeesá in poslánka enesí Marjéta Úhan /.../* (RK, 21. 10. 2005)

c) mesto naglasa: *posrédovane* ali *posredováne*, *náloge* ali *nalóge*, *kémijske* ali *kemíjske*
Beseda *posredovane* je po SSKJ in SP naglašena na zadnjem zlogu: *posredováne* in ne na drugem:

*/.../ jávnosti **posrédovane** informácije, ki pretstávljajo /.../* (RK, 28. 10. 2005)

SSKJ in SP dopuščata dvojnico pri besedi *naloga*, torej *nalóga* in *náloga*, pri čemer je prva različica zapisana najprej, pred *nálogo* pa je kvalifikator tudi, kar pomeni, da je uporaba besede *naloga* z naglašenim o-jem pravilnejša. Pri izpeljankah na –ijski pa prevladuje nepremični naglas na končnici (Antončič in Šeruga Prek 2004: 90–91), v analiziranem primeru je torej pravilno naglašena beseda *kemíjske*, saj gre za izpeljanko iz besede *kemíja* in ne *kémijske*:

*/.../ Gre za **náloge** ispodróčja farmácije, kemije, **kémijske** tehnológije, biológije in biotehnológije /.../* (RK, 28. 10. 2005)

Analiza naglaševanja pri bralcu E je pokazala, da je največkrat napačno že mesto naglasa, ne samo kakovost naglašanih samoglasnikov. Napake bi težko opravičili z neizkušenostjo, saj bralec E dela na radiih že pet let. Za napačno naglaševanje je tako verjetno krivo neznanje oziroma napačno naučeno naglaševanje, nekaj pa morda tudi nepripravljenost na sprejemanje popravkov.

4.2.7 Analiza naglaševanja pri bralcu F

Bralec F je diplomirani novinar, pred tem je delal na Radiu Odeon, na Radiu Krka pa je začel delati novembra 2005. Deset minut in pet sekund izbranih prebranih vesti je prebral bralec F, največ odstopanj od norme pa je bilo pri zamenjavi naglašanih ozkih in širokih e-jev in o-jev.

- a) naglašeni e: *posvétom* ali *posvétom*, *namênu* ali *naménu*, *izgrêdih* ali *izgrédih*

Kratko naglašanih e se v nezadnjih zlogih besed spremeni v dolg in ozek e; dolg in širok e je tako napaka, ki jo bralec F naredi pogosto.

Wláda je zdélovnim posvêtom /.../ na posvêtu skoroškími župáni in gospodarstveniki.

(RK, 09. 11. 2005)

Usklôpu praznovánja občínskega práznika bodo popóudne v Križíšču v Sevníci namênu predáli nóvo križíšče /.../

(RK, 09. 11. 2005)

/.../ Utókratnih izgrêdih je bilo ránjenih sédem policístov, od téga štírje ulionu.

(RK, 11. 11. 2005)

- b) naglašeni o:

- *konôplje* ali *konóplje*

Beseda *konoplja* ima po SSKJ in SP nepremični naglas na osnovi: *konôplje*. V analiziranem primeru je naglas sicer na pravem samoglasniku, a je njegova kakovost napačna:

/.../ Ta je bílá zarádi proízvódnje konóplje /.../

(RK, 21. 11. 2005)

- *odbôra* ali *odbóra*

Kot pri kratko naglašanih e-jih tudi pri kratko naglašanih o-jih pride do spremembe, in sicer se kratko naglašeni o spremeni v dolgi široki o. Beseda *odbor* je v imenovalniku naglašena kratko: *odbòr*, pri pregibanju pride do spremembe: *ò* se spremeni v *ô* → pravilno je torej *odbôra* in ne *odbóra*.

/.../ Vêč sekretár odbóra za vrhúnski špórt pri /.../

(RK, 28. 11. 2005)

- c) naglasno mesto: *obiskál* ali *obískal*, *oblásti* ali *oblastí*, *eksplozija* ali *eksplozija*, *óbračun* ali *obračún*

Glagol *obiskati* je v nedoločniku naglašen na končnici, vendar ima premični naglas, ki se pri spreganju prestavi na prvi zlog, tako da je pravilna oblika *obískal* in ne tako kot je v analiziranem primeru.

Pri besedi *oblasti* SSKJ in SP pri pregibanju dopuščata uporabljeno dvojnico, vendar je najprej zapisan in pogosteje uporabljen naglas na končnici, torej *oblastí*.

*/.../ Premjé Jánez Jánsa je žé dopóudne usprémstvu nekatérih ministrov **obiskál** več koróških podjétiij, wládna ekípa pa se je sréčala túdi s prectávniki nájrazlíčnejših ustanóu in lokálnih **oblásti** na obmóčju /.../* (RK, 09. 11. 2005)

SSKJ in SP dopuščata pri besedi *eksplozija* oba navedena načina naglaševanja, pri čemer je naglas na končnici napisan prvi in tudi sicer bolj pogosto slišan v medijih – morda bi bilo zato bolje *eksplozítja* kot pa:

*/.../ udobrušíki vási sta **ueksplóziiji** umřli máti in hčí. /.../* (RK, 11. 11. 2005)

Tako SSKJ in SP pa nimata dvojnice pri besedi *obračun*, kjer je pravilni naglas na zadnjem zlogu: *obračúin* in nikakor ne na prvem samoglasniku:

*/.../ Móžen je túdi slovénski **óbračun** /.../* (RK, 14. 11. 2005)

Bralec F je diplomirani novinar in tudi z delom na radiu je že imel izkušnje, a je analiza pokazala, da je ustrezno naglaševanje ravno pri njem najslabše. Lahko je posledica začetne treme, saj je šele začel z delom na Radiu Krka, vendar je to morda manj verjetno, saj bi zaradi tega razloga še več napak pri naglaševanju delal bralec C. Napačno naglaševanje je tako verjetno predvsem posledica neznanja.

4.2.8 Ugotovitve analize

Ugotavljam, da formalno »ustrezna izobrazba« ne pomeni nujno tudi dovolj znanja o kulturi govora – bralec F je diplomirani novinar, a je naredil skoraj največ napak pri naglaševanju. Predmet Kultura govornega izražanja je v študijskem programu novinarstva šele tretje študijsko leto, bralec F pa je diplomiral leta 2002, zato je to lahko (slabo) opravičilo za pomanjkljivo znanje o kulturi govora. Tudi zato sem prepričana, da je bolj kot formalno pomembno neformalno izobraževanje in predvsem lastna želja za nego jezika (predvsem bralec D). Bralca Č in E pa po njunih lastnih besedah bolj kot izgovor zanima vsebina, zato tudi naglaševanju in pravilni izreki ne posvečata potrebne pozornosti.

Analiza sedmih bralcev osrednje informativne oddaje na Radiu Krka je pokazala, da je najbolj pogosta napaka branje širokega *o/e* namesto knjižnega ozkega, pa čeprav tega sicer v slovenskem knjižnem jeziku izgovarjamo bolj pogosto. Takšno branje se pojavlja pri bralcih A, Č in F na primer v besedah *stèbre, vodovòd, vzórcév, nadzórnega, razvójno, konferénca, posvétom, naménu, izgrédih* in *cénter*. Večino od naštetih besed v pogovornem jeziku izgovarjamo s širokim *o/e*, zato je tu iskati odgovor na vprašanje, zakaj se takšna izgovorjava

pojavlja tudi pri branju. Pri bralcu F pa se pojavlja tudi obratni pojav, namesto dolgih in širokih naglašanih o-jev v *konôplje* in *odbôra* bere ozke o-je.

Pri dvojnicah za naglaševanje besed *pojasnila* in *proračun* je bralec A izbral ravno tisto, ki v javnem govoru sicer ni priporočljiva, a je še vedno dopustna. Po ključu naglaševanja besede *pojasnila*, bi moral bralec A sicer pravilno naglasiti besedo *obeležila/-o*, a tega ni naredil. Podobno je tudi bralec D pri besedi *pojasniti* uporabil nepremični naglas, čeprav bi bil premični naglas na deležniku bolj v skladu z govorno normo.

Premični naglas je tudi pri besedi *zagotoviti*, ki ima v nedoločniku naglas na končnici, medtem ko se naglasno mesto pri pregibanju spremeni in naglašen postane drugi *o*. Glagol *obiskati* je v nedoločniku naglašen na končnici, pri spreganju pa se naglas prestavi na prvi zlog, tako da je pravilna oblika *obískal* in ne tako kot je v analiziranem primeru pri bralcu F.

Pravilo, ki ga bralec E ne uporablja, je, da pri izpeljankah na –ijski prevladuje nepremični naglas na končnici in se zato bere *kemíjske*, saj gre za izpeljanko iz besede *kemija* in ne *kémíjske*. Pri besedi *osvojil* SSKJ in SP kot pravilno navajata naglaševanje na drugem samoglasniku (*osvóžil*), pri besedi *obračun* pa je pravilen naglas na zadnjem zlogu: *obračún*.

Poseben primer je beseda *svet*, ki je enakopisnica, izgovarjamo pa jo različno, pač glede na to, ali pomeni celoto nebesnih teles ali kolektivni organ upravljanja v ustanovah. Ko besedo *svet* v pomenu kolektivnega organa pregibamo, naglašeni *e* nikoli ni širok, kot to bereta bralca B in C.

Analiza naglaševanja pri bralcih Č, E in F je pokazala, da do napak prihaja pri mestu naglasov pri dvojnicah *vprášati/vprašáti*, *podpísati/podpisáti* ali pa *náloga/nalóga*, kjer sta sicer dovoljena oba načina, a se je v praksi pri prvih dveh bolj uveljavil premični naglas, *nalóga* pa je v slovarju zapisana prva in zato bolj priporočljiva. Pri besedi *oblasti* SSKJ in SP pri pregibanju dopuščata dvojnico *oblásti/oblastí*, vendar je najprej zapisan in pogosteje uporabljen naglas na končnici, torej *oblastí*, česar bralec F ne upošteva. Podobno SSKJ in SP tudi pri besedi *eksplozija* dovoljujeta oba načina naglaševanja – *eksplózija/eksplozija* – a je naglas na končnici napisan prvi in tudi sicer bolj pogosto slišan v medijih.

Poseben primer naglaševanja predstavljajo lastna imena oziroma svojilni pridevniki, izpeljani iz njih. Za naglaševanje imena pokrajine na jugovzhodu Slovenije SP navaja kot edino možno naglaševanje *Béla krájina*, kar se uporablja tudi v uredništvu Radia Krka, čeprav bralec B besedo *krajina* naglašuje na *í: krajína*.

Pri bralcu A pa lahko govorimo o neskladju z uredniško politiko radia, ki predvideva, da se *Črnomelj* bere s širokim o-jem, ne pa s priročniki normiranim *Črnómelj*. Podobno velja, da je v besedi Revoz pravilno naglašeni o dolg in širok, torej *Revóz*, ker je takšen naglas lokalno bolj uveljavljen.

Po drugi strani pa se pri naglaševanju besede *mariborskega* držijo SSKJ in SP, ki kot edino mesto naglasa označujeta prvi samoglasnik v besedi, torej *máriborski*. Ob tem velja omeniti še priimek *Kovačič*, ki se naglašuje precej različno. V uredništvu Radia Krka in v dolenskih medijih velja, da se priimek nekdanjega direktorja podjetja Krka izgovarja z naglašnim širokim o-jem, *Kóvačič*, pri (tedanjem) novomeškem županu pa je naglašen a, torej *Kováčič*.

Do napak pri mestu naglasa in kakovosti naglašanih samoglasnikov verjetno bolj pogosto prihaja zaradi neznanja in lastnega nezanimanja za ustrezno govorno kulturo. Besedila za osrednjo informativno oddajo na Radiu Krka so običajno napisana in pripravljena dovolj zgodaj, da si jih lahko oba bralca prebereta in še pred odhodom v studio preverita, kako je z naglasi in izgovorom besed.

Med pogovori s sodelavci sem ugotovila, da sta predvsem bralec D in deloma tudi C za ustrezno izreko skrbela tudi z neformalnim izobraževanjem, medtem ko so ostali – predvsem bralci B, Č, E in F – sicer prebrali vnaprej pripravljena besedila, a nejasnosti glede naglaševanja niso reševali s pomočjo jezikovnih priročnikov, ki so voditeljem Radia Krka vedno na voljo, a po njih posežejo redki. Tudi zato, ker je v njih včasih težko najti odgovor na težavo, s katero se posameznik sooča. Treba je namreč dobro poznati ustroj gesla in pomene kvalifikatorjev, pa tudi kritično presoditi, ali je priporočljiv naglas res nujno tudi najboljša izbira, če je na primer beseda v splošni rabi postala bolj uveljavljena z drugačnim naglasom. Takšen primer je recimo beseda *spomniti*, za katero SP predvideva izgovorjavo *spómniti*, Šeruga Prek in Antončičeva (2004: 35) pa opozarjata, da je v gledališčih že vsaj dve desetletji uveljavljena izreka s širokim o-jem, torej *spômnniti*, ki je tako postala del kultiviranega govora.

Pri tem velja ponoviti, da sem analizirala za okrog deset minut prebranih besedil pri vsakem posameznem bralcu, pri čemer sem upoštevala vse napačno naglašene besede v izbranih oddajah. Neustrezno naglaševanje je najbolj pogosto pri bralcih B, Č, E in F, glede na dolžino prebranega besedila in število neustrezno naglašanih besed (skupaj gre za nekaj sekund vesti) pa je takšno branje moteče predvsem za pozornega in kritičnega poslušalca.

Za kakovostno informativno oddajo na lokalnem radiu so poleg zanesljivih virov, kar se da objektivnega in vsestranskega poročanja ter novic iz lokalnega okolja nujna tudi jezikovno ustrezno napisana besedila in bralci, ki te novice podajajo na jasn in razumljiv način. Zato mora biti branje tekoče, naglašeni samoglasniki pa morajo biti prebrani pravilno.

5. STILNA ANALIZA

5.1 VESTIŠKI PRAVZOREC

Na nastanek besedil v osrednji informativni oddaji na Radiu Krka vplivajo tako objektivni kot subjektivni stilotvorni dejavniki, čeprav se je subjektivnim pri informativnih žanrih treba izogibati. Posamezni avtorski stili sodelavcev na Radiu Krka niso predmet naloge, v kateri želim poiskati splošne značilnosti napisanih besedil.

Beaugrande (v Dressler in Beaugrande 1992: 33) predlaga, da bi besedilo samo obravnavali kot sistem elementov, ki tvorijo funkcijsko celoto. Loči med virtualnim in aktualiziranim sistemom:

- jezik je virtualni sistem razpoložljivih, a še neuresničenih možnosti izbire;
- besedilo pa je aktualiziran sistem, v katerem so bile nekatere možnosti izbrane in realizirane, da bi zgradile določen odnos med elementi.

Predmet analize bo besedilo kot aktualiziran sistem. Na začetku pa velja omeniti objektivne stilotvorne dejavnike, ki pomembno vplivajo na sam proces oblikovanje vesti na Radiu Krka. Najpomembnejši je dolžina – posamezna vest naj ne bi bila daljša od ene minute, tudi ko vključuje tonsko izjavo. Pogosto ima novinar pred začetkom oblikovanja vesti pred seboj množico informacij, ki jih mora urediti, izbrane pa posredovati čim bolj jasno in razumljivo, pri čemer mora upoštevati tudi vzročnost. Po Beaugrandu in Dresslerju (1992: 13–16) gre za kriterije koherence, informativnosti, namernosti in sprejemljivosti.

Pri pisanju vesti za informativne oddaje na Radiu Krka avtorji upoštevajo, da je naslovnik–poslušalec posameznik, ki živi na območju Dolenjske, Bele krajine in Posavja in ki ga zanimajo dogodki v njegovi bližini, od osrednjega komercialnega medija na tem območju pa pričakuje, da mu bo te informacije ponudil. Poslušalec tovrstne informacije – pregled lokalnih dogodkov – dobi vsak delavnik ob 15.15.

Na radiu so vesti javno prebrane – pogosto v nespremenjeni obliki – zato je pomembno dobro poznavanje jezika, slovničnih pravil in poročevalskih sredstev. Beaugrande in Dressler (1992: 12) govorita o koheziji kot kriteriju besedilnosti. Pri koheziji gre za način, kako so besede med seboj znotraj niza povezane. Druga od druge so odvisne v skladu s slovničnimi oblikami in konvencijami, tako da kohezija temelji na slovničnih odvisnostih, ki so glavni signali za

razbiranje pomenov in jezikovnih rab (prav tam). Lahko bi torej rekli, da kohezija med drugim predvideva dovolj jezikovnega znanja novinarja, ki ureja besede znotraj stavka.

Pomembno pri tvorjenju besedil je zavedanje, da imajo tudi poslušalci o neki temi določeno predznanje, da jim torej vseh informacij ni treba podrobno predstavljati. Pomembne so splošno dostopne informacije, v radijskem novinarstvu in v poročevalstvu nasploh pa ponavadi znane stvari napovedujejo sklicevalni avtomatizmi kot pomemben kazalnik medbesedilnosti. Z njimi se namreč sklicujemo na dogodke in izjave, o katerih smo že poročali.

Beaugrande in Dressler (1992) torej navajata sedem kriterijev besedilnosti – kohezija, koherenca, namernost, sprejemljivost, informativnost, situacijskost in medbesedilnost.

Načeloma pa nikoli ni mogoče govoriti o nikakršni ostro določeni točki, na kateri bi bilo tvorjenje dokončno zaključeno, temveč kvečjemu o pragu dokončanosti, na katerem tvorec besedila sodi, da je nameravani smoter njegov izdelek zadovoljil (Dressler in Beaugrande 1992: 32).

V uredništvu Radia Krka besedila bralci, preden gredo v eter, še sami preberejo in popravijo. Beaugrande (v Dressler in Beaugrande 1992: 33) sklepa, da je besedilo kibernetični sistem, ki nenehno nadzoruje funkcije svojih trenutnih stanj. Ko se besedilna pojavitev odmakne od udeležencevih sistemov védenja o jeziku, vsebini in namenu, je stabilnost sistema besedila porušena.

Velja ponoviti, da je radio pogosto le zvočna kulisa, zato morajo radijski novinarji še toliko bolj skrbeti, da se ne poruši stabilnost sistema besedila oziroma da ne pride do komunikacijskega šuma.

Korošec (1998: 220) poudarja, da v slovenskem jeziku pri analizi besedil ponavadi izhajamo iz razmerja naveznik – nanašalnica. Nanašalnica je tako lahko katerikoli člen stavčne propozicije, vsi stavčni členi in celotna tema ali rema; naveznik pa je bodisi morfem, zaimenska beseda, sopomenka, nadpomenka, sobesedilni sinonim ali perifraza. Kot osnovno besedilotvorno razmerje opredeljuje razmerje nanašalnica – morfemski naveznik (Korošec prav tam), kot najpogostejša načina medpovednega povezovanja pa navaja ponovitev in navezovanje (Korošec v Dular in Korošec 1998: 29).

Osrednja informativna oddaja *106,6 novice* na Radiu Krka je sestavljena iz povprečno osmih vesti. Vsaka ima najpogosteje le uvodno poved, v kateri avtor odgovarja na vprašanja kdo, kdaj, kje in kaj, ki ji sledi napoved govorca in pa tonska izjava enega od akterjev dogodka, o katerem poroča. Kadar pa so vesti povzete po agencijskih vesteh (največ dve v posamezni informativni oddaji) ali gre za poročanje o zahtevnejši temi ali dogodku, je tudi vest iz več povedi.

V obeh primerih pa lahko govorimo o vesti kot besedilu oziroma sosledju povedi, »ki tvorijo vsebinsko in oblikovno zaokroženo enoto sporočanja« (Korošec v Dular in Korošec 1998: 29), torej o besedilu, ki ga gradijo in urejajo številna sredstva, ki se kažejo v besedah te ali one povedi (prav tam).

Zaradi vseh teh značilnosti lahko govorimo o vesti na Radiu Krka kot obrazcu. Ker odgovarja na vsa temeljna vprašanja (kdo, kje, kdaj, kaj), gre pravzaprav za vestiški pravzorec, ki ga v uredništvu razširijo z izjavo vpletenega v dogajanje, o katerem poročajo, imenujejo pa ga *napovednik*.

Najpogostejši naveznik v obravnavanih vestiških pravzorcih je ponovitev – dobesedna ali delna ponovitev, sopomenka ali redko nadpomenka. Na primer:

Miki Muster, legendarni slovenski avtor stripov in pionir ne le slovenskega, ampak tudi jugoslovanskega risanege filma, bo danes ob 20. uri v Ljubljani na ogled ponudil pregledno razstavo svojih del. **Muster**, ki se je vpisal tudi med najboljše domače avtorje politične karikature, ima kar dva razloga za slavlje - ponovni izid legendarnih stripov in 80. rojstni dan. **Miki Muster** o navdihu za svoje plodno delo in načrtih: + izjava (RK 22. 11. 2005)

Avtor besedila je vsako poved začel z navedbo imena in/ali priimka osebe, ki je hkrati tudi avtor tonske izjave, ki sledi t. i. napovedniku. Tako avtor besedila vzpostavlja povezavo med povedmi, napovednik pa postane celota.

V drugem primeru pa je kot naveznik uporabljena sopomenka, s čimer nastane stilno boljše besedilo:

Policija opozarja, da se je v Sloveniji pojavila **nova sintetična droga**, katere učinki so podobni kot pri ekstaziju. Tako imenovano **plesno drogo – metaklorofenilpiperazin** – katere širjenje od začetka leta spremljajo v več evropskih državah, so identificirali strokovnjaki centra za forenzične preiskave pri generalni policijski upravi. **Zaradi nove droge**, imenujejo jo tudi **mavrica**, je v Španiji že umrla ena oseba. Z generalne policijske uprave Rajko Kozmelj ... + izjava (RK 25. 10. 2005)

Za zadnjo poved napovednika, ki napoveduje avtorja tonske izjave, se na prvi pogled zdi, kot da ni del besedila. A dvoumje izgine, če upoštevamo, da je način napovedovanja tonskih izjav na Radiu Krka precej ustaljen (glej poglavje 5.2.1.3 Napoved avtorja tonske izjave) in zato tudi poslušalcem dobro znan. Gre za neke vrste konvencijo med tvorcem in naslovnikom, kar je sicer značilnost avtomatizmov. Sobesedilni preskok upošteva, da poslušalec pozna tematsko področje (Korošec 1998b: 20), v našem primeru pa poslušalec pozna način napovedovanja tonskih izjav. Pogost je predvsem v poročilih, ki so sestavljena le iz dveh povedi ali pa imajo vzorec napovedovanja avtorja tonske izjave *funkcija + ime in priimek nosilca funkcije* (o tem več v poglavju 5.2.1.3), torej tudi v primeru, ko je sicer za medpovedno povezovanje zadolžen predvsem morfemski naveznik:

Pri črnomaljskem županu Andreju Fabjanu so se danes sešli **župani občin Kostel, Osilnica, Kočevje, Semič in Metlika**. **Podpisali so** pismo o nameri o ustanovitvi območnega razvojnega partnerstva omenjenih občin, ki so ga poimenovali Pokolpje. **Tako so začeli** prvo fazo skupnega sodelovanja. **Zdaj bodo** o tem **seznanili** vse občinske svete. In zakaj **so se odločili** za ta korak? Župan občine Črnomelj Andrej Fabjan: + izjava (RK 09. 11. 2005)

V zgornjem besedilu je nanašalnica *župani občin Kostel, Osilnica, Kočevje, Semič in Metlika*, nanjo pa se navezuje morfemski naveznik *so + -l* osebne glagolske oblike v vseh ostalih povedih.

Pogosto se besedilo gradi tudi po načelih členitve po aktualnosti: navezovanje na jedro, izpeljava izhodišča in razvijanje jedra. Kot ugotavlja Korošec (1998a: 31–34, 1998b: 20), se ti načini v praksi pogosto kombinirajo.

(1) Na svetovnem pokalu v plavanju v južnoafriškem Durbanu bosta v popoldanskem finalu nastopila **dva slovenska predstavnika**. (2) Peter Mankoč je na 100 m mešano v kvalifikacijah postavil najboljši čas in zmagal s 55,21. (3) Za njim sta zaostala tudi svetovni rekorder na 50 m prsno, Južnoafričan Rick Knitling in Ukrajinec Oleg Bisovol. (4) Popoldan se bo za kolajne boril tudi Emil Tahirovič, ki je na 50 m prsno s 27,69 prav tako postavil najboljši čas kvalifikacij. (5) Nekoliko pod pričakovanji je nastopil le Blaž Medvešek, ki je na 50 m hrbtno s 26,14 osvojil deveto mesto. (RK 11. 11. 2005)

Jedro prvega stavka je *dva slovenska predstavnika*. To jedro je nato razvito v drugi in četrti povedi, ko je pojasnjeno, katera dva slovenska predstavnika sta se uvrstila v finale. V tretji povedi gre za navezovanje na drugo poved z zaimensko besedo (namesto *za Petrom Mankočem* avtor napiše *za njim*). Tudi peta poved se nanaša na prvo, govorimo o izvzemalni referenci, saj je peta poved, ki govori o neuspehu enega od slovenskih plavalcev, v nasprotju s prvo, ki govori o uspehu dveh ostalih športnikov.

Medpovedno povezovanje lahko temelji tudi na postopku, ki ga imenujemo navezovanje na jedro:

Minister za zdravje Andrej Bručan je povedal, da je možnost pojava **pandemije gripe**, ki bi nastala z mutacijo virusov ptičje gripe in bi se prenašala s človeka na človeka, majhna. Če pa bi do pandemije vendarle prišlo, bi bila vsaj v prvi sezoni, ko učinkovitega cepiva še ne bi bilo, pomembna zaščita s **protivirusnimi zdravili**. Takšno zdravilo je **tamiflu**, ki je v Sloveniji v zadnjih dneh pošlo, a prve enote tega zdravila naj bi dobili prihodnji teden ter nato še v novembru.

(RK 14. 10. 2005)

Besedno zvezo *pandemija gripe* v prvi povedi razpoznamo kot jedro. V naslednji povedi se beseda *pandemija* ponovi in postane izhodišče povedi, kjer je novo jedro *s protivirusnimi zdravili*. Kazalni zaimsek in ponovljena nanašalnica (*takšno zdravilo*) tvorita izhodišče zadnje povedi, kjer jedro postane beseda *tamiflu*.

Poseben primer medpovednega povezovanja je besedilo, kjer je celotna prva poved nanašalnica, na katero se navezujejo vse naslednje povedi, ki skupaj tvorijo vest, besedilo.

(1) Španija je sprožila preiskavo zaradi suma, da so letala ameriške Cie s terorističnimi osumljenci tajno pristajala v državi. (2) Novico je sporočil notranji minister Jose Antonio Alonsa in dejal, da bi potrditev lahko močno omajala dobre odnose z Združenimi državami Amerike. (3) V zadnjih dveh letih naj bi tako brez vedenja španske vlade na Mallorci pristalo 10 letal Cie, ki so prevažala osumljence za teroristična dejanja. (4) Podobno preiskavo zahteva tudi Evropski parlament, zaradi suma, da je Cia v zaporih vzhodnoevropskih držav zasliševala osumljence terorističnih dejanj.

(RK 15. 11. 2005)

Druga poved se nanaša na prvo s pomočjo zgoščevanja – beseda *novica* povzame celotno prvo poved, v tretji povedi gre za navezovanje z zaimenskim prislovom, v tretji pa za navezovanje na jedro prve povedi (jedro je *preiskava zaradi suma, da so letala ameriške Cie s terorističnimi osumljenci tajno pristajala v državi*).

Glede na obravnavane primere ugotavljam, da pri tvorjenju vesti v uredništvu Radia Krka uporabljajo zelo raznovrstne načine medpovednega povezovanja. Katera jezikovna sredstva so najpogostejša, je tako nemogoče reči. Morda bi izpostavila le sobesedilni preskok – zaradi avtomatiziranega načina napovedovanja avtorjev tonskih izjav – in pa ponovitve, ki so pogoste tudi, kadar gre za tvorjenje besedila po načelih členitve po aktualnosti.

5.2 AVTOMATIZMI V VESTEH NA RADIU KRKA

Poročevalski stil je eden od stilov publicistične funkcijske zvrsti. Z jezikoslovnega vidika spadajo v poročevalski stil – obravnava jih stilistika poročevalstva – informativne (vest) in interpretativne vrste (uvodnik, komentar), glavno stilno orodje pa sta avtomatizacija in aktualizacija (Korošec 1998: 12).

Avtomatizacija je »ustaljevanje posameznih jezikovnih sredstev, da postanejo za opravljanje določene naloge običajna in se utrdijo v konvenciji med tvorci in naslovniki« (Korošec 1998: 15). Avtomatizmi pa so jezikovna sredstva, predvsem besedne zveze in stavčne konstrukcije, ki so nevtralna le v poročevalskih besedilih, povsod drugod pa delujejo zaznamovano (Korošec 1998: 13–14). Najizrazitejši avtomatizmi so poročevalski avtomatizmi za sklicevanje na druge vire, za navezovanje na konsituacijo in klišejski izrazi (Korošec 1998: 16).

Aktualizacija pa pomeni novo, svežo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za dosego posebnega učinka (Korošec 1998: 15). Pomeni predvsem odmik od neposredne označbe predmeta govora, tako da z njo tvorec dejansko posega v spoznano in na novo poimenovano resničnost, s tem pa je aktualizacija sredstvo, s katerim tvorec išče pot k naslovniku, navezuje stik z njegovim izkustvenim svetom, da bi sprožil njegovo razumsko in čustveno dejavnost (Korošec 1998: 17).

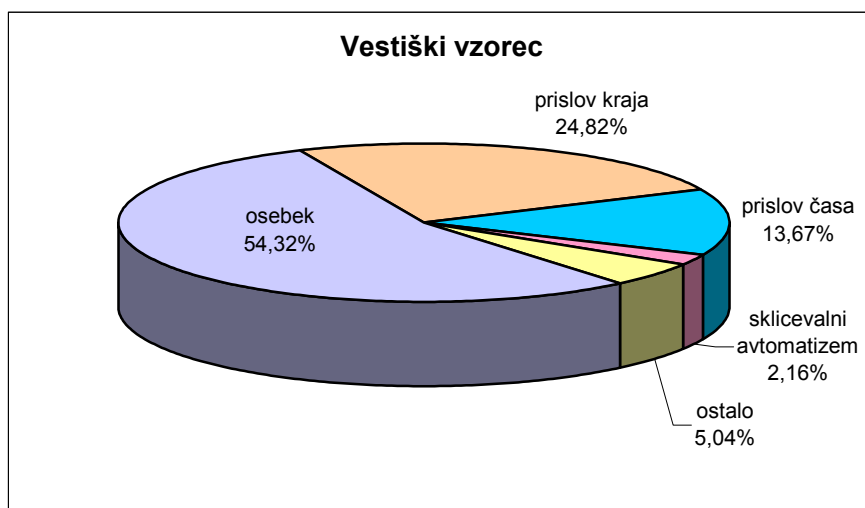
Z avtomatizacijo nastanejo avtomatizmi, z aktualizacijo pa aktualizmi. Vendar pa se avtomatizmi lahko uporabijo večkrat, aktualizmi pa so ustvarjeni le za enkratno uporabo, pri čemer lahko s pogosto rabo postanejo tudi avtomatizmi. (Korošec 1988: 6)

Kalin Golobova (2003) deli avtomatizme v več skupin: sklicevalni avtomatizmi, popravki, avtomatizmi navezovanja na okoliščine poročanja in orientiranja znotraj časopisa ter avtomatizirani obrazci vesti. Pri radijskem novinarstvu lahko opazujemo predvsem sklicevalne avtomatizme (napoved govorca tonske izjave, ki je vključena v novice).

5.2.1 Analiza začetkov vesti

Za samo vest je najpomembnejši začetek – ta poslušalca pritegne ali odvrne od poslušanja. Takšno vlogo ima v osrednji informativni oddaji *106,6 novice* na Radiu Krka pregled naslovov vseh vesti, ki sledi podatku o točnem času. Zato bom v diplomskem delu jezikovno-stilno analizirala naslove in začetke vesti kot pomemben dejavnik pri pritegovanju pozornosti.

Graf 5.2.1.1: Začetki vesti v osrednji informativni oddaji na Radiu Krka

Kot je razvidno iz grafa 5.2.2.1, je začetek vesti v več kot polovici analiziranih primerov osebek oziroma vršilec dejanja/dogajanja. Tu je le nekaj primerov:

<i>Minister za zdravje Andrej Bručan /.../</i>	(RK, 14. 10. 2005)
<i>Bazna postaja mobilne telefonije v Straži /.../</i>	(RK, 18. 10. 2005)
<i>Svetovna dvoranska rekorderka /.../</i>	(RK, 25. 10. 2005)
<i>Seizmografi državne mreže /.../</i>	(RK, 3. 11. 2005)
<i>Zadruga Konzorcij Cviček /.../</i>	(RK, 10. 11. 2005)
<i>Svet zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje /.../</i>	(RK, 16. 11. 2005)
<i>Snežna odeja v Novem mestu /.../</i>	(RK, 24. 11. 2005)

Četrtnina novic se je v analiziranih mesecih začela s prislovnim določilom kraja:

<i>Na Osnovni šoli Stopiče /.../</i>	(RK, 14. 10. 2005)
<i>V sindikatu zdravstva /.../</i>	(RK, 26. 10. 2005)
<i>Na svetovnem pokalu v plavanju /.../</i>	(RK, 11. 11. 2005)
<i>V Kulturnem centru Janeza Trdine /.../</i>	(RK, 21. 11. 2005)

Še manj, slaba osmina, pa s prislovnim določilom časa:

Te dni v javnosti /.../ (RK, 20. 10. 2005)

Ob 18. uri bo /.../ (RK, 18. 11. 2005)

Le redko so se vesti začele drugače. Sklicevalni avtomatizmi na začetku so se v analiziranih mesecih pojavili le nekajkrat, in sicer je najpogostejši sklicevalni avtomatizem, ki ga Kalin Golobova (2003) opredeljuje kot sklicevalni avtomatizem kot odvisni stavek:

Kot smo izvedeli, se je pred dnevi končalo sojenje /.../ (RK, 9. 11. 2005)

Kot smo že poročali, je bil pretekli petek /.../ (RK, 17. 10. 2005) // *Kot smo že poročali, je v Novem mestu zaradi ureditve cestišča /.../* (RK, 10. 11. 2005) // *Kot smo že poročali, se v vrhu policije /.../* (RK, 22. 11. 2005) // *Kot smo že poročali, je ob prvem cepljenju proti gripi /.../* (RK, 23. 11. 2005)

V drugem navedenem primeru gre za navezovanje na preteklo poročanje, ki pa so ga enkrat oblikovali malce drugače:

Poročali smo že, da novomeški zavod za zdravstveno varstvo /.../ (RK, 26. 10. 2006)

Ostali sklicevalni avtomatizmi se v analiziranih vesteh na začetku besedil ne pojavljajo. Ne glede na sam začetek vesti – najpogostejši je začetek z vršilcem dogajanja/dejanja – se v prvi povedi zvrstijo še preostali podatki, tako da so podani odgovori na temeljna vprašanja kdo/kaj, kje in kdaj. Govorimo torej o najmanjši poročevalski enoti, ki jo Korošec (1998) poimenuje vestiški pravzorec. Gre za časo-prostorsko umestitev dogodka, ki je lahko že vest. Vestiški pravzorec širimo s podatki, tako da dobimo različne poročevalske vzorce, ki jih imenujemo vzorci poročevalske sklicevalnosti.

5.2.2 Kako ubesediti (ne)zanesljivost dogodka?

Poročevalstvo kot vrsta javnega sporočanja uporablja sredstva, povezana z gotovostno določitvijo povedi. To so sklicevalni avtomatizmi glede na nezanesljivost, negotovost o ubesedenem dogodku in ustaljena jezikovna sredstva, s katerimi poročevalec potrjuje zanesljivost glede izrečenega. Sklicevalnost, ki izraža nezanesljivost o dogodku ali stanju je posledica tega, da poročevalec sam ni bil na kraju dogodka oziroma ni sam preveril stanja. (Kalin Golob 2003: 116).

V osrednji informativni oddaji *106,6 novice* na Radiu Krka jih sicer uporabljajo redko. Vesti se namreč običajno nanašajo na dogodke, ki so se zgodili dopoldne oziroma se bodo zanesljivo zgodili do noči, pri tem pa so lokalni dogodki podprti še z izjavo enega od akterjev, ki je ponavadi tudi vir informacije o tem, kaj in kako se je nekaj zgodilo.

Predvsem v vesteh, ki bi ji lahko uvrstili v rubriko 'črna kronika', je tudi na Radiu Krka pogosto morfemsko izražanje negotovosti s členkovno zvezo *naj bi + del. na -l*, saj velja, da o storilcih kaznivih dejanj ne smemo poročati v povednem naklonu, dokler jim krivda ni pravno dokazana. Vendar pa v uredništvu Radia Krka – verjetno zato, da bi poudarili nezanesljivost – ta tipični poročevalski stil uporabljajo narobe:

(1) naslov: *Novomeškemu posiljevalcu 7 let*

besedilo:

*Kot smo izvedeli, se je pred dnevi končalo sojenje znanemu novomeškemu podjetniku, ki je bil obsojen zaradi posilstva. Obsojen je bil na 7-letno zaporno kazen. Sodba še ni pravomočna. Prav tako smo izvedeli, da se v teh dneh **najverjetneje** približuje koncu intenzivna preiskava glede umora matere in hčere v romskem naselju Dobruška vas. Policisti **naj bi** zaradi tesne povezanosti z bombnim napadom, ki se je zgodil v začetku julija, v ponedeljek v Škocjanu **prijeli** starejšega moškega. **Po neuradnih podatkih naj bi** morilci **napadli** napačno hišo. Eksplozija je ubila 46-letno mater in 21-letno hčer. Pred mesecem dni smo že poročali, da **naj bi** po večmesečni preiskavi novomeški kriminalisti v sodelovanju z drugimi policijskimi upravami **odvzeli prostost** trem moškim iz okolice Laškega, Neromom, ki so osumljeni storitve dvojnega umora v romskem naselju v Dobruški vasi.* (RK, 9. 11. 2005)

Gre za razširjeno vest, ki temelji le na neuradnih informacijah, ki so prišle v uredništvo radia. Vendar pa je v silni želji, poudariti nezanesljivost, avtor uporabil napačno dvojno sklicevalnost. Namesto: **Po neuradnih podatkih naj bi** morilci **napadli** napačno hišo bi bilo prav **Po neuradnih podatkih so** morilci **napadli** napačno hišo ali *Morilci naj bi napadli napačno hišo.*

Še nekaj primerov pravilne uporabe morfemskega izražanja nezanesljivosti – gre za vesti, ki so povzete po agencijskih vesteh:

(2) naslov: *Letala ameriške CIE tajno pristajala v Španiji*

*/.../ V zadnjih dveh letih **naj bi** tako brez vedenja španske vlade na Mallorci **pristalo** 10 letal Cie, ki so prevažala osumljence za teroristična dejanja. /.../* (RK, 15. 11. 2005)

(3) naslov: *Bruselj gleda Mercator, Debeljak Gorenje*

/.../ Komisija je za podatke zaprosila zaradi pritožbe glede **domnevnega** oškodovanja državnega premoženja, ki **naj bi nastalo** s prodajo deležev. /.../ (RK, 17. 11. 2005)

(4) naslov: Na Hrvaškem pobili več kot 10 tisoč ptičev

/.../ Evropska komisija **naj bi** danes **prepovedala** uvoz perutnine in perutninskih izdelkov iz Hrvaške v Evropsko unijo, s tem pa tudi v Slovenijo. (RK, 24. 10. 2005)

Redka uporaba poročevalskih stilemov o (ne)zanesljivosti vira informacij oziroma dogodka je verjetno posledica tega, da je osrednja informativna oddaja na Radiu Krka sestavljena predvsem iz vesti o tekočih dogodkih, ključni akterji pa so ponavadi s tonsko izjavo vključeni, s čimer se v uredništvu izognejo obliki *naj bi + deležnik –l*. Avtorja izjave namreč napovejo, pogosto pa k temu dodajo še, da je izjavo dal za Radio Krka.

5.2.3 Napoved avtorja tonske izjave

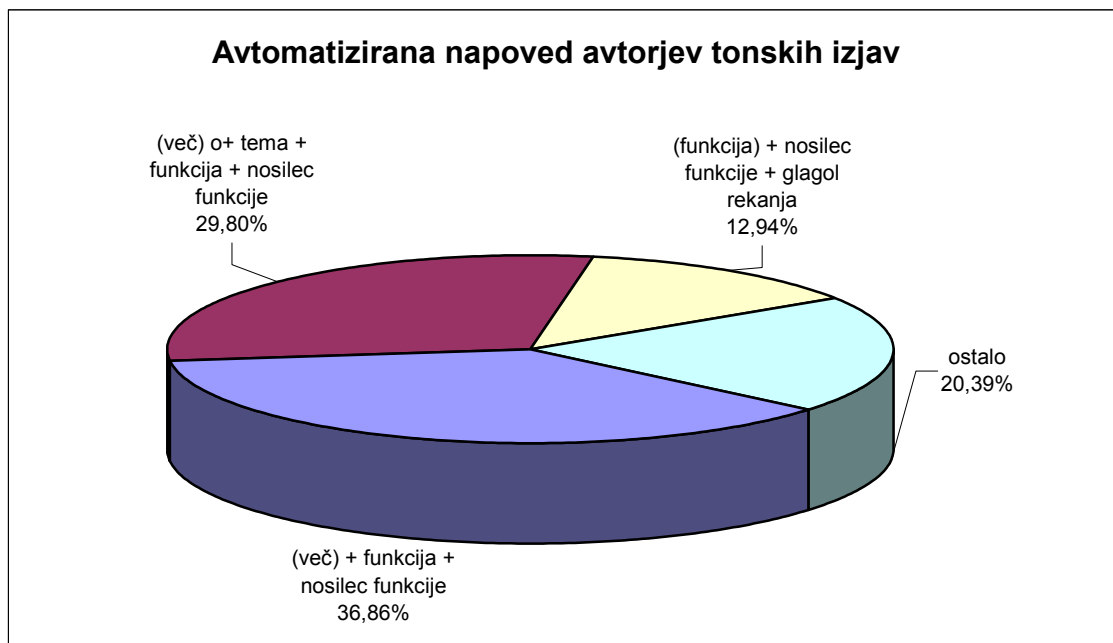
Pomemben del vesti v osrednji informativni oddaji na Radiu Krka je tonska izjava. Pregled 274 izbranih besedil pokaže, da v uredništvu govorca ponavadi napovedo na tri načine:

- 1) *(več) + funkcija + nosilec funkcije,*
- 2) *(več) o + tema + funkcija + nosilec funkcije ter*
- 3) *(funkcija) + nosilec funkcije + glagol rekanja.*

Med ostalimi načini napovedovanja tonskih izjav pa velja izpostaviti obliko: *nosilec funkcije + povzetek oz. je za Radio Krka + glagol rekanja.*

Kot pokaže graf 5.2.3.1, je najpogostejši način napovedovanja tonskih izjav poimenovanje funkcije in nosilca funkcije, pogosto pa se pojavi tudi povzetek izjave skupaj s funkcijo in nosilcem funkcije.

Graf 5.2.3.1: Načini napovedovanja tonskih izjav v osrednjih informativnih oddajah na Radiu Krka oktobra in novembra 2005.

Predvsem v vesteh, kjer je sta dve izjavi istega govorca, se pojavlja tudi tretji način napovedovanja, ko funkciji in njenem nosilcu sledi glagol rekanja, npr. *je še povedal, dodaja*.

a) (več) + funkcija + nosilec funkcije

- /.../ Urednica Radia Krka, Renata Mikec.* + izjava (RK, 20. 10. 2005)
- /.../ Koordinatorica krškega društva in londonskega Benfield Sports-a, Violeta Frilant.* + izjava (RK, 24. 10. 2005)
- /.../ Več ravnatelj šole, Jože Zupančič.* + izjava (RK, 25. 10. 2005)
- /.../ Vodja oddelka za cestni promet pri Policijski upravi Ljubljana, Bojan Breitenberger.* + izjava (RK, 14. 11. 2005)
- /.../ Predsednik Zveze svobodnih sindikatov, Dušan Semolič.* + izjava (RK, 25. 11. 2005)

b) (več) o + tema + funkcija + nosilec funkcije

- /.../ O načrtih in delu vrta pa ravnateljica, Irena Robič.* + izjava (RK, 13. 10. 2005)
- /.../ O aktivnostih za drugo fazo pa semiški župan, Ivan Bukovec.* + izjava (RK, 27. 10. 2005)
- /.../ Več o povabljenih Janez Bratkovič.* + izjava (RK, 11. 11. 2005)
- /.../ Več o ponudbi, Tihomir Kovačič iz Infosa.* + izjava (RK, 17. 11. 2005)

c) (funkcija) + nosilec funkcije + glagol rekanja

- /.../ Andrej Hudoklin dodaja.* + izjava (RK, 12. 10. 2005)
/.../ Knafelj je ob tem povedal. + izjava (RK, 18. 10. 2005)
/.../ Podpredsednik kluba, Franci Štupar. + izjava (RK, 09. 11. 2005)
/.../ Župan občine Metlika, Slavko Dragovan, dodaja. + izjava (RK, 21. 11. 2005)

č) (funkcija) + nosilec funkcije + povzetek (za Radio Krka) + glagol rekanja

- /.../ Minister Erjavec o vzrokih odpovedi obiska ni želel govoriti, je pa za Radio Krka zagotovil.* + izjava (RK, 11. 10. 2005)
/.../ Direktorica novomeške Adrie Mobil, Sonja Gole pravi, da predlagane gospodarske reforme podpira, saj meni, da so nujno potrebne za večjo konkurenčnost Slovenije in dodaja. + izjava (RK, 20. 10. 2005)
/.../ O načrtih je predsednik Zveze svobodnih sindikatov, Dušan Semolič, najprej spregovoril za Radio Krka. + izjava (RK, 25. 10. 2005)
/.../ Vokalist skupine, Sergej Steblovnik, je za Radio Krka povedal. + izjava (RK, 14. 11. 2005)

Predvsem v zadnjih štirih primerih lahko govorimo o sklicevalnih avtomatizmih, ki izražajo zanesljivost vira. S takšnim načinom napovedovanja avtorjev tonskih izjav v uredništvu poudarjajo, da so do informacij prišli iz prve roke, kar še podkrepijo s tonsko izjavo, ki sledi poročanemu govoru.

Pri napovedovanju avtorja tonske izjave, ki je vključena v vest o nekem dogodku oziroma dogajanju, lahko govorimo o sklicevalnem avtomatizmu, značilnem za novinarsko uredništvo Radia Krka. Prva dva najbolj pogosta način napovedovanja namreč lahko združimo v skupni vzorec ((*več*) *o*) + (*tema*) + *funkcija* + *nosilec funkcije*, ki predstavlja dve tretjini vseh načinov napovedovanja avtorjev tonskih izjav. Preostalo tretjino lahko združimo v vzorec (*funkcija*) + *nosilec funkcije* + (*povzetek (za Radio Krka)*) + *glagol rekanja*.

Če še bolj posplošimo, je avtomatizirani vzorec napovedovanja naslednji:

[*več (o)*] + (*tema*) + (*funkcija*) + *nosilec funkcije* + [*povzetek (za Radio Krka)*] + (*glagol rekanja*), pri čemer so elementi v oklepaju vedno izbirni.

5.3 NASLOVI V OSREDNJI ODDAJI 106,6 NOVICE

V pisnem poročevalstvu so naslovi najizrazitejša prvina, za katere je značilen tudi poseben izbor iz sredstev danega jezika. Tudi v govornem, zlasti radijskem poročevalstvu, so jezikovna sporočila, ki nastopajo v vlogi naslovov. Prilagojena so govornemu prenosniku in zato glede izbora jezikovnih sredstev bistveno bolj omejena in tipološko manj pestra. Posamezna radijska poročevalska besedila ne morejo imeti vsaka svojega naslova tako samoumevno kot pisna. (Korošec 1998: 43)

Naslovi v informativnih oddajah na Radiu Krka nastopajo le v jutranjem programu in v osrednji informativni oddaji ob 15.15, kjer jih eden od voditeljev programa prebere po podatku o točnem času in vmesnem avizu drugega za drugim, kot si potem sledijo vesti. Pri tem je pomembna intonacija, s katero so naslovi prebrani, zato nekaj besed ob analizi naslovom namenjam tudi njihovi glasovni uresničenosti. Teorijo intonacije povzemam po Toporišičevi Slovenski slovnici.

5.3.1 Funkcije naslovov

Korošec (1998: 48–49) ločuje tri funkcije naslovov:

1. poimenovalno-informativno funkcijo: poimenuje temo oziroma vsebino besedila;
2. informativno-stališčno funkcijo: informirajo o vsebini besedila, izrazito pa izstopa vrednotenje te vsebine, stališče avtorja;
3. pozivno-pridobivalno funkcijo: prvine informativne funkcije, ki jih prekriva stališčna, v kateri se kaže avtorjeva zahteva ali poziv uredništva → če naslov ne dobi ustreznega pojasnila v besedilu, govorimo o zastrtih naslovih.

Zastrti naslovi so napačni oziroma neuspeli časopisni naslovi, lahko so prazni ali hiperbolični, lahko pa so tudi nekje vmes. Prazni naslovi so tisti, kjer med naslovom in besedilom ni nobene smiselne povezave in zato se smisel naslova ne ugotovi niti po prebranem besedilu, medtem ko pri hiperboličnih povezava je, le da je izbor jezikovnih sredstev tak, da izkrivlja resničnost vsebine sporočila, navadno tako, da večja dejansko pomembnost sporočila oziroma enega dela sporočila. (Korošec 1998: 149–153)

Ugotavljam, da v se uredništvu Radia Krka tovrstnim naslovom izogibajo, saj se povezava med naslovom vesti in njeno vsebino nikoli ne izgubi.

Leksikon novinarstva (1979) pravi, da so naslovi v tisku in napoved na radiu in televiziji novinarske tvorbe, katerih cilj je z nekaj besedami (v časopisih) ali z nekaj opisnimi stavki (radio, TV) dati osnovno informacijo ali bistvo informacije, ki sledi v besedilu, in da s svojevrstno privlačnostjo pritegnejo pozornost naslovnika.

Ker poslušalec Radia Krka naslove vesti v osrednji informativni oddaji sprejme naenkrat, lahko govorimo o tako imenovanih prednaslovih. Korošec (1998: 106–107) pojasnjuje, da prednaslovu sledi besedilo čez kratek čas, ne da bi ga poslušalec poprej – na osnovi že sprejetega naslova – želel izbrati. Odločitev za poslušanje je tako namenjena celotnemu bloku novic, zato je naloga prednaslova le usmerjanje pozornosti. V analiziranih osrednjih oddajah *106,6 novice* prevladuje poimenovalno-informativna funkcija naslova. Le desetim od skupno 274 naslovom lahko določimo drugo, informativno-stališčno funkcijo:

(1) <i>Wilma še hujša od Katrine?</i>	(RK, 19. 10. 2005)
(2) <i>Se obeta stavka zdravnikov?</i>	(RK, 24. 10. 2005)
(3) <i>Danes končno do oropanih sefov?</i>	(RK, 7. 11. 2005)
(4) <i>Turčija in Ukrajina v Evropski uniji?</i> / (5) <i>Celjani proti Gorenju?</i> / (6) <i>Pripravite jeklenega konjička za zimo</i>	(RK, 14. 11. 2005)
(7) <i>Belokranjski veleumi ponovno skupaj</i> / (8) <i>Smo pripravljeni na zimo?</i>	(RK, 16. 11. 2005)
(9) <i>Kosovo poročilo prvič – morda tudi zadnjič?</i>	(RK, 24. 11. 2005)
(10) <i>Udeležencem vrha OVSE se obeta pravi luksuz</i>	(RK, 29. 11. 2005)

Pri večini gre za vprašajne, torej interpunkcijske naslove, ki že zaradi končnega ločila – vprašaja – ne morejo delovati nevtrarno. Ker gre za odločevalne vprašalne povedi, bi jih moral bralec prebrati z vprašalno intonacijo, s končno antikadenco oziroma ljudsko: z glasom bi moral iti na koncu navzgor. Tako so naredili bralci naslovov (1), (2), (3), (4) in (8), naslov (5) pa je bralec prebral z vzklično intonacijo, ki je lahko kadenčna ali antikadenčna (v tem primeru je bila antikadenčna) in s tem posredno spremenil vprašanje v trditev. Naslov (9) je bralec prebral kot trdilno poved s pripovedno intonacijo, pri čemer ni upošteval niti skladijskega enodelnega pomišljaja in premora, ki bi mu moral slediti. Čeprav na koncu ni klicaja, je naslov (6) poziv, gre za klicajni naslov in tako je bil tudi prebran z vzklično

intonacijo s končno antikadenco. Naslova (7) in (10) pa svojo informativno-stališčno funkcijo kažeta v izboru besed – veleumi in luksuz – ki sta v običajnem govoru že sami po sebi zaznamovani z nekakšnim slabšalnim prizvokom, prebrana pa sta bila z vzklično intonacijo, in sicer s končno antikadenco, kar je dodatno čustveno obarvalo prebrana naslova.

5.3.2 Interpunkcijski naslovi

Interpunkcijski naslovi so pomembnejši v časopisnem poročevalstvu, kjer je njihova osrednja naloga pritegniti pozornost. V radijskem poročevalstvu niso pogosti – če že, gre za vprašajne naslove, nekaj pa je tudi naslovov z malimi (nekončnimi) ločili, kot sta dvopičje in pomišljaj. Toda ta ločila vplivajo na bralca, medtem ko se vpliv na poslušalca – predvsem, če bralec vesti ne prebere intonančno ustrezno – lahko povsem izgubi.

Najpogostejše ločilo v naslovu je vprašaj, kar je vidno že v prejšnjem poglavju o funkcijah naslovov. Sicer pa se od ločil najbolj pogosto pojavlja vejica v svoji običajni skladijski vlogi, od ostalih pa še mali nekončni ločili dvopičje in pomišljaj.

Najpogostejši in edini interpunkcijski naslov, ki se pojavlja v osrednji informativni oddaji na Radiu Krka in v katerem nastopa dvopičje, je premogovorni naslov, kjer je na levi strani samostalnik kot lastno osebno zemljepisno ime, na desni pa ustrezno strnjen navedek:

<i>Minister Erjavec: Črnomlju da, Novemu mestu ne</i>	(RK, 11. 10. 2005)
<i>Cimermanova: Otroci metliškega vrtca nimajo garij</i>	(RK, 13. 10. 2005)
<i>Sonja Gole: Podpiram predlagane gospodarske reforme.</i>	(RK, 20. 10. 2005)
<i>Vajgl: Treba se bo pogajati</i>	(RK, 21. 10. 2005)
<i>Hirokaza Irie: Slovenci in Japonci radi jemo ajdo</i>	(RK, 21. 10. 2005)
<i>But: Skupna kmetijska politika EU dobro vpliva na Slovenijo</i>	(RK, 7. 11. 2005)
<i>Škerlj: V primeru AD gre za paradoksalno situacijo</i>	(RK, 21. 11. 2005)

Zgornji naslovi dosežejo svoj namen le, če so primerno glasovno uresničeni, kar pomeni, da bralec za dvopičjem naredi premor, ki loči samostalnik na levi in ustrezno strnjen navedek na levi. V zgornjih primerih so bralci to uresničili – dvopičju je sledil premor, zveza pred ločilom je bila prebrana rastoče polkadenčno.

Podobno glasovno uresničeni pa so tudi naslovi, ki vsebujejo pomišljaj. Ta je pravzaprav najpogostejše ločilo v naslovu, vedno pa nastopa kot skladijski enodelni pomišljaj.

Najpogosteje gre pri naslovih s tem ločilom za naslove razmaknjenih enot, kjer sta enoti z ločilom razmaknjeni in vsaka zase opaznejši:

(1) <i>Na slovenski trg je prišel Clio – Clio tretje generacije</i>	(RK, 20. 10. 2005)
(2) <i>Reka Krupa čista – ribe, jajca in mleko še onesnaženi</i>	(RK, 24. 10. 2005)
(3) <i>Kosovo poročilo prvič – morda tudi zadnjič?</i>	(RK, 24. 11. 2005)
(4) <i>Odvisnik – moj otrok pa že ne</i>	(RK, 25. 11. 2005)

Naslovi (1), (2) in (4) so bili prebrani z rastočo polkadenco in končno kadenco, pri branju naslova (3) pa bralec ni upošteval niti skladijskega enodelnega pomišljaja niti končnega ločila in je celotni naslov prebral v eni sapi kot trdilno poved s pripovedno intonacijo, ki je sicer značilna za povedi brez čustvene zavzetosti v kateremkoli glagolskem naklonu in se končuje s kadenco (Toporišič 2004: 550–551).

Med 274 analiziranimi vestmi so bili štirje izjavni naslovi, torej izpustni naslovi, kjer pomišljaj nadomešča vez ali kopulo:

(1) <i>Zaprl restavracijo Breg – ponos in simbol Novega mesta</i>	(RK, 28. 10. 2005)
(2) <i>November – mesec boja proti odvisnosti</i>	(RK, 7. 11. 2005)
(3) <i>Občina Semič – lepa, urejena in čista</i>	(RK, 18. 11. 2005)
(4) <i>Schengenska meja – ovira ali priložnost</i>	(RK, 21. 11. 2005)

Pri branju so bralci pri vseh štirih upoštevali, da pomišljaju v naslovu sledi krajši premor, naslov (4) pa je bralec prebral z vprašalno intonacijo, ki se konča z antikadenco, saj gre za nevprašajni naslov.

Interpunkcijski naslovi se v osrednji informativni oddaji na Radiu Krka *106,6 novice* pojavljajo redko. Tudi zato, ker naslovnika ne morejo tako pritegniti k poslušanju kot v časopisnem poročevalstvu – ločila v naslovih kar kličejo – k branju. Drugi razlog, zakaj takšni naslovi niso pogosti, pa je verjetno tudi ta, da v nizu naslovov na začetku oddaje zaradi napačnega branja, zaradi napačnih stavčnofonetičnih prvin (neustrezne intonacije) ponavadi ne pridejo do izraza in s tem izgubijo želeni učinek.

6. ZAKLJUČEK

V diplomsko delo sem zajela 274 vesti, ki so sestavljale osrednjo informativno oddajo na Radiu Krka *106,6 novice* od 11. oktobra do 30. novembra 2005. Na Radiu Krka za svoje informativne oddaje uporabljajo izraz *novice*, prav tako je *novica* vsako posamezno zapisano besedilo, ki sestavlja informativno oddajo. Ta raba odstopa od dogovorjene terminološke, po kateri vest informira, novost oziroma novica pa je vse, česar naslovnik ne pozna.

Analiza uporabe vejic, začetkov vesti, napovedovanja avtorjev tonskih izjav, uporabljenih poročevalskih stilemov in avtomatizmov ter naslovov je pokazala, da v radijskem uredništvu najbolj poslušanega radia na jugovzhodu Slovenije skrbijo za ustrezno jezikovno podobo vesti, ki jih objavijo v osrednji informativni oddaji.

Največ odstopanj od jezikovne norme je pokazala analiza postavljanja vejic, kjer je do odstopanj najbolj pogosto prišlo takrat, ko neki funkciji posameznika sledita ime in priimek nosilca funkcije oziroma je lastno ime določilo pred njim stoječe besedne zveze. Pri rabi vejice pa je bila pogosta napaka tudi opuščena levosmerna vejica, ki sicer zaključuje stavčne prilastke, polstavčne prilastke, odvisnikov in delov priredij ter dostavki (Korošec 2003: 252). V obeh primerih je napačna raba vejice bolj posledica neznanja kot površnosti. Tudi zato, ker sodelavci Radia Krka nimajo ustrezne izobrazbe. Večina med njimi je med pogovorom povedala, da je najbolj zanesljivo postavljanje vejic tisto »po občutku«, torej tam, kjer bi bil pri branju čas za vdih.

Tudi naslov je, čeprav gre za radijsko poročevalstvo, pomemben element osrednje informativne oddaje *106,6 novice*. Po podatku o točnem času namreč popoldanski voditelj prebere naslove vseh vesti in tako poslušalcem posreduje teme in dogodke, o katerih bodo v nadaljevanju podrobneje poročali. Večina naslovov ima poimenovalno-informativno funkcijo, saj ostali dve v takšnem načinu podajanja (niz osmih do desetih naslovov naenkrat) pri neprimerni uporabi nekaterih stavčnofonetičnih prvin ne pridejo do izraza.

Na Radiu Krka kljub vsemu skrbijo za jezikovno-stilno ustreznost svojih vesti, pri čemer se oblikuje avtomatiziran obrazec: začetna poved je vestiški pravzorec, ki dogodek časoprostorsko umesti, nato pa je razširjen še z vključitvijo nosilca dogodka/dogajanja, ki je hkrati tudi avtor tonske izjave, ki jo v uredništvu vključijo v oddajo. Avtorja izjave napovedo po

nekem splošnem vzorcu *več + o + tema + funkcija + nosilec funkcije + povzetek + za Radio Krka + glagol rekanja*, pri čemer so vsi elementi – razen nosilca funkcije – izbirni in se lahko poljubno kombinirajo.

Analiza izgovorne podobe (pri čemer sem se osredotočila na mesto naglasa in kakovost vokala) prebranih besedil v osrednjih informativnih oddajah *106,6 novice* v obeh obravnavanih mesecih pa je pokazala, da je ustreznost naglaševanja pogojena predvsem z lastnim interesom za izobraževanje na področju govorne kulture. Formalno »ustrezna izobrazba« ne pomeni nujno tudi dovolj znanja o kulturi govora – bralec F kot diplomirani novinar je naredil največ napak pri naglaševanju. Zato je bolj pomembno neformalno izobraževanje in predvsem lastna želja za nego jezika (na primer bralec C in predvsem bralec D). Bralca Č in E pa po lastnih besedah bolj kot izgovor zanima vsebina, zato tudi naglaševanju in pravilni izreki ne posvečata velike pozornosti. Dejstvo pa je, da je glede na dolžino prebranega besedila in število neustrezno naglašanih besed (skupaj gre za nekaj sekund vesti) takšno branje moteče predvsem za pozornega in kritičnega poslušalca.

Drugo hipotezo, ki je predvidevala, da je poznavanje naglasnih mest in ustrezna kvaliteta vokalov pri posameznem bralcu bolj kot od njegovega formalnega, odvisna od neformalnega izobraževanja, samousposabljanja, tako lahko potrdim. Analiza je pokazala, da je za ustrezno kulturo govora potrebna predvsem lastna želja, samoiniciativa, formalna izobrazba pa je lahko le podlaga za kakovostnejše delo.

7. VIRI IN LITERATURA

7.1 VIRI

- ☞ Radio Krka (2005). Novice ob 15.15 (oktober in november). Interno posredovano gradivo.
- ☞ Vogel, Milan et al, ur. (2001): *Knjiga, za katero je prav, da z njo ne more biti nihče zadovoljen*. *Delo*, 12. 12.: 8.
- ☞ Vogel, Milan et al., ur. (2001): *Živ jezik prehiteva napisana pravila*. *Delo*, 13. 12.: 8.
- ☞ Intervjuji s sodelavci na Radiu Krka. Oktober in november 2005.

7.2 INTERNETNI VIRI

- ☞ Internetni vir 1: Radio Krka (2004). *Predstavitev*. Dostopno na <http://www.radiokrka.com/default.cfm?Jezik=Si&Kat=04> (12. marec 2006).
- ☞ Internetni vir 2: Radio Krka (2004). *Marketing. Najbolj poslušani programi na območju regije 07 – oktober 2005*. Dostopno na <http://www.radiokrka.com/default.cfm?Jezik=Si&Kat=03> (7. december 2005)
- ☞ Internetni vir 3: Radio Krka (2004). *Marketing. Najbolj poslušani programi na območju regije 07 – november 2005*. Dostopno na <http://www.radiokrka.com/default.cfm?Jezik=Si&Kat=03> (7. december 2005)
- ☞ Internetni vir 4: Agencija za pošto in elektronske telekomunikacije (22. 12. 2006). *Seznam radijskih programov v Sloveniji*. Dostopno na http://www.apek.si/sl/ra_in_tv_programi (19.april 2007)

7.3 LITERATURA

- ☞ Beaugrande, Robert Alain de in Wolfgang Ulrich Dressler, Aleksandra Derganc in Tjaša Miklič (1992): *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park.
- ☞ Crisell, Andrew (1994): *Understanding Radio*. London: Routledge.
- ☞ Drnovšek, Barbara (2002): *Radijski dnevno informativni programi: Primerjava med nacionalno in lokalno nekomercialno radijsko postajo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ☞ Feltrin, Mateja (2003): *Informativni programi komercialnih radijskih postaj*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ☞ Intervju z Aleksandrom Piršem, direktorjem Radiu Krka. Elektronska pošta, 12. 4. 2007.

- 📖 Intervju z Renato Mikec, odgovorno urednico na Radiu Krka. Elektronska pošta, 12. 4. 2007.
- 📖 Kalin Golob, Monika (1996): *Jezikovni koticiki in jezikovna kultura*. Ljubljana: Jutro.
- 📖 Kalin Golob, Monika (1996a): *Slovenski knjižni jezik 1*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 📖 Kalin Golob, Monika (2001): *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije.
- 📖 Kalin Golob, Monika (2003): *H koreninam slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Jutro.
- 📖 Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- 📖 Korošec, Tomo in Janez Dular (1998a): *Slovenski jezik 3*. Maribor: Založba Obzorja.
- 📖 Korošec, Tomo in Janez Dular (1998b): *Slovenski jezik 4*. Maribor: Založba Obzorja.
- 📖 Košir, Manca (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- 📖 Markovič, Lilijana, ur. (1979): *Leksikon novinarstva*. Beograd: Savremena administracija: Savremena knjiga: Savremena praksa.
- 📖 Pirc, Tatjana (2003): *Radio – majhen medij z veliko močjo*. Ljubljana: za interno uporabo.
- 📖 Pirc, Tatjana (2005): *Radio, zakaj te imamo radi?* Ljubljana: Modrijan.
- 📖 *Slovar slovenskega knjižnega jezika 1997*. Ljubljana: Državna založba Slovenije. Elektronska izdaja.
- 📖 *Slovenski pravopis 2003*. Ljubljana: Delo.
- 📖 Šeruga Prek, Cvetka in Emica Antončič (2004): *Slovenska zborna izreka*. Maribor: Aristej.
- 📖 Škiljan, Dubravko (1999): *Javni jezik: k lingvistiki javne komunikacije*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- 📖 Tivadar, Hotimir (1998): *Govorjeni knjižni jezik – njegovo normiranje in uresničevanje*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- 📖 Toporišič, Jože (1992): *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- 📖 Toporišič, Jože (2000): *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- 📖 Urbančič, Boris (1987): *O jezikovni kulturi*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- 📖 Verovnik, Tina (2005): *Jezikovni obronki*. Ljubljana: Pravna praksa.

8. PRILOGE

PRILOGA A: Analizirani bralci in novice na zgoščenki v elektronski obliki, celoten nabor osrednjih informativnih oddaj *106,6 novice* je dostopen pri avtorici diplomskega dela.

PRILOGA B: Analizirana anketa o poslušanju radia.

ANKETA

Moje ime je Petra Krnc in pripravljam diplomsko delo z naslovom *Jezikovno-stilna in naglasna podoba novic na Radiu Krka*. Za potrebe diplomskega dela želim ugotoviti, zakaj posameznik posluša radio in kako posluša radijske informativne oddaje.

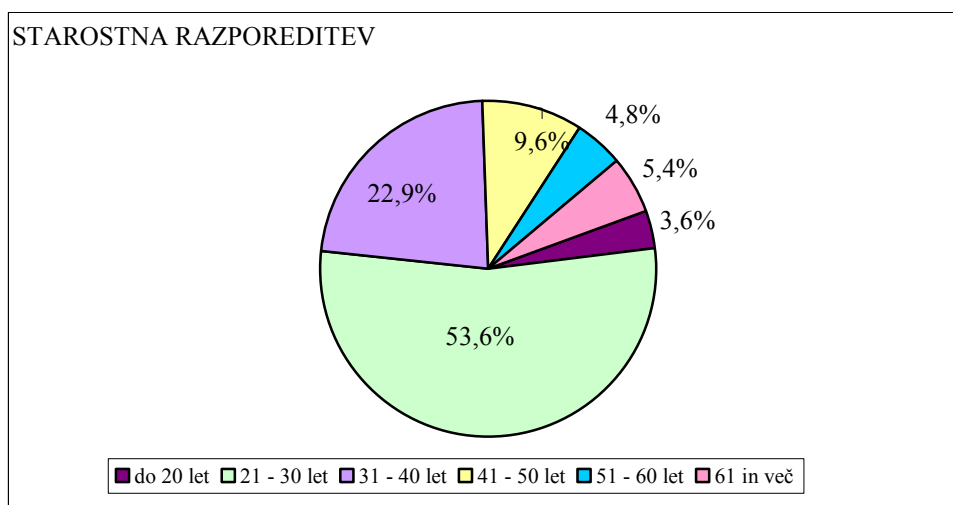
Prosim, izpolnite vprašalnik in ga na moj e-naslov najkasneje **do nedelje, 15. aprila 2007**.

Anketa je anonimna, izsledke bom uporabila le za svoje diplomsko delo.

SPOL (označite): M Ž

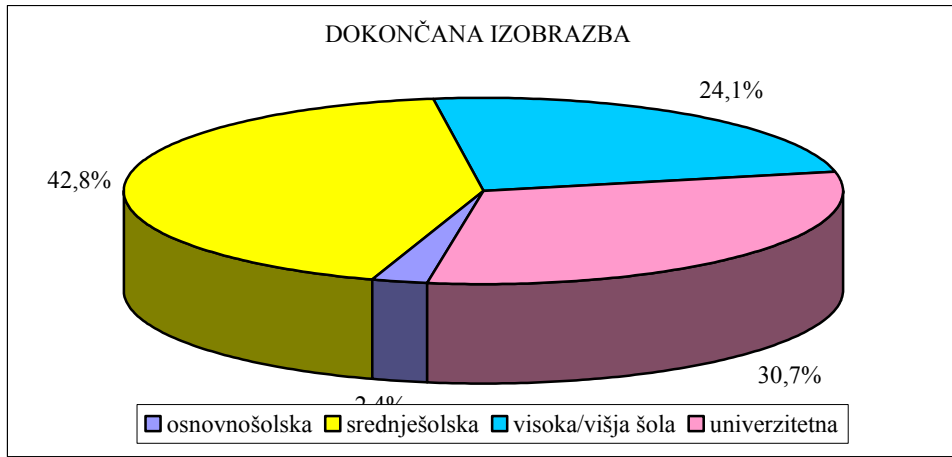
STAROST (napišite): ____ let

Dokončana izobrazba (označite):

- a) osnovnošolska
- b) srednješolska
- c) gimnazija

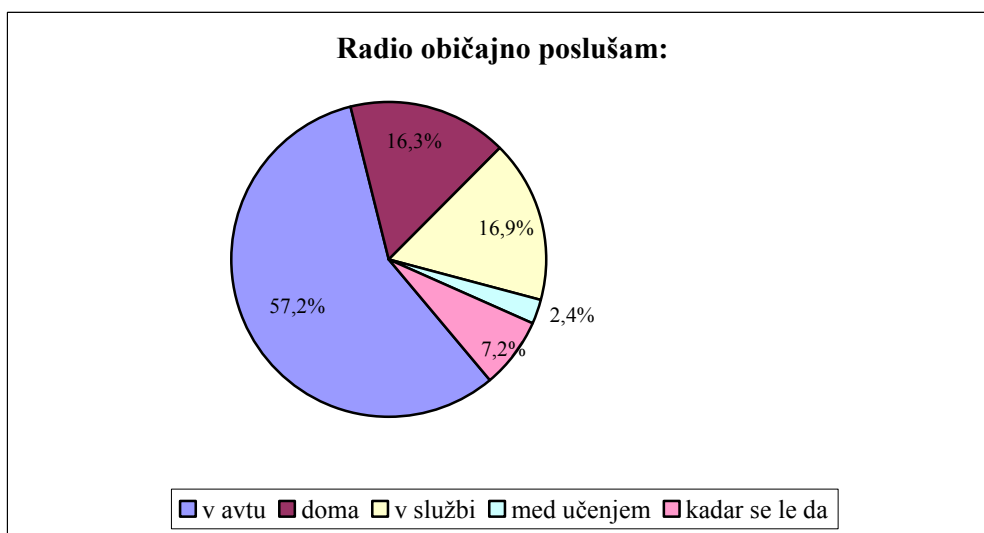
- d) visoko- ali višješolska
- e) univerzitetna
- f) drugo (napišite): _____

1. Radio običajno poslušam (označite le en odgovor):

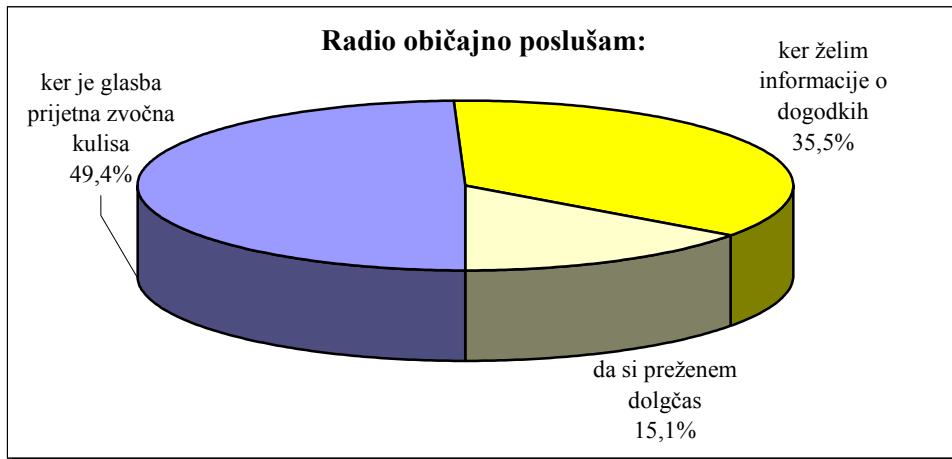
- a) v avtu
- b) doma
- c) v službi
- d) med učenjem
- e) radia sploh ne poslušam
- f) drugo (napišite): _____

Če ste pri prvem vprašanju označili odgovor pod črko e, končajte z reševanjem ankete. Za sodelovanje se vam zahvaljujem. Če pa ste označili katerikoli drug odgovor, prosim nadaljujte.

2. Radio običajno poslušam (označite en odgovor):

- a) ker je glasba prijetna zvočna kulisa
- b) ker želim dobiti informacije o dogodkih v moji neposredni bližini
- c) da si prežinem dolgčas
- d) drugo (napišite): _____

3. Kako pogosto poslušate radijske informativne oddaje (označite en odgovor)?

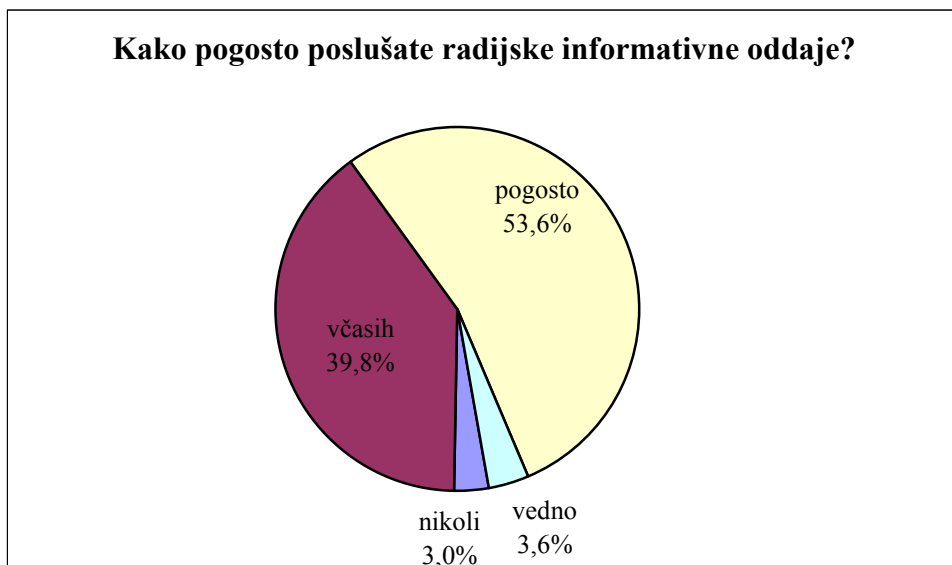
NIKOLI

VČASIH

POGOSTO

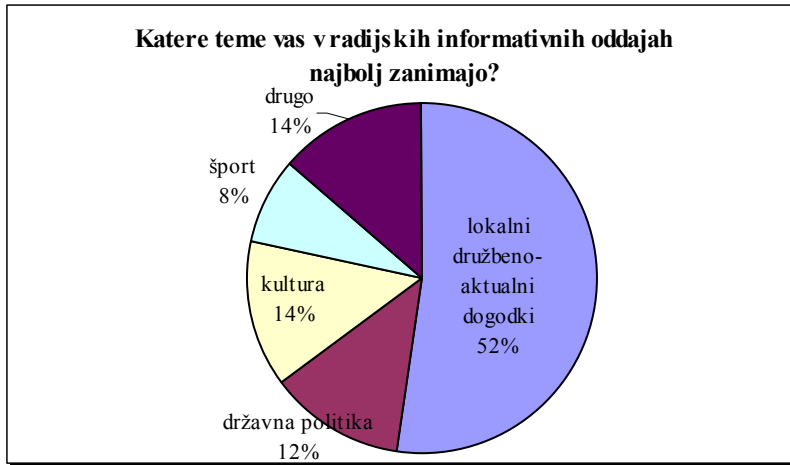
VEDNO

Če ste pri tretjem vprašanju označili odgovor *nikoli*, končajte z reševanjem ankete. Za sodelovanje se vam zahvaljujem. Če pa ste označili katerikoli drug odgovor, prosim nadaljujte.

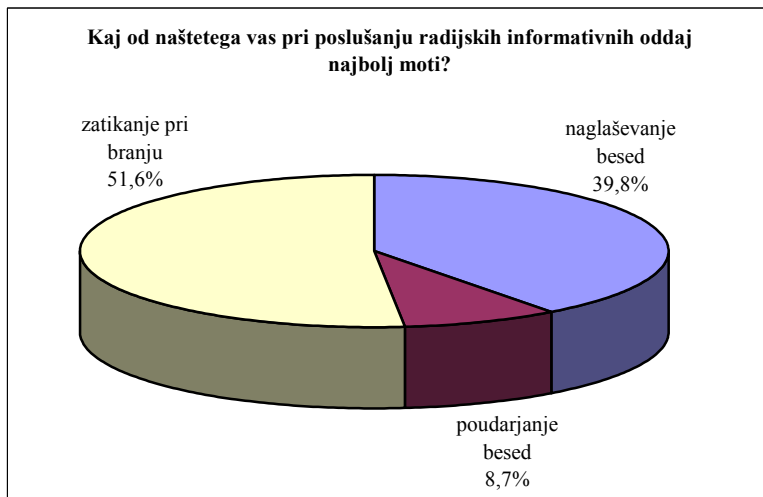
4. Katere teme vas v radijskih informativnih oddajah najbolj zanimajo (označite en odgovor)?

- a) lokalni družbeno-aktualni dogodki
- b) državna politika
- c) kultura
- d) šport
- e) drugo (napišite): _____

5. Kaj od naštetega vas pri poslušanju radijskih informativnih oddaj najbolj moti (označite en odgovor)?

- a) napačno naglaševanje besed
- b) neustrezno poudarjanje besed
- c) zatikanje pri branju

Pojasnite izbrani odgovor:

Za sodelovanje v anketi se vam najlepše zahvaljujem in vam želim kar se da lep preostanek dneva. 😊